

حقوق آب

ارزیابی چارچوب حقوقی حاکم بر آب های زراعتی در افغانستان

یوناما هیئت معاونت ملل متحد در افغانستان

اکتوبر 2016 - بخش حاکمیت قانون

خلاصه گزارش

2	I. نقش حیاتی آب در انکشاف اقتصاد افغانستان
3	الف. کمبود آب مانع رشد زراعتی می شود
4	ب. وضعیت رو به وخامت زیربنا ها مانع انکشاف زراعتی می شود
5	ج. احیای مجدد سکتور آب یک اولویت ملی می باشد
5	II. مبنای حقوقی برای حقوق آب
6	الف. قانون اساسی افغانستان
6	قوانین مدون
6	۱. قانون مدنی
6	۲. قانون آب
7	رویکرد یکپارچه مدیریت منابع آب
9	روند صدور اجازه نامه برای استفاده از آب
10	الف. مجازات جزائی برای متخلفین
10	ب: طرز العمل حل اختلافات
12	ج. قانون اسلامی
13	د. روش ها و عنعنات سنتی
14	III. ماهیت منازعات آب
16	IV. موثریت چهارچوب های قانونی موجوده برای حل مناقشات آب:
18	ب: با وجود عملی شدن چهارچوب اداری قانون آب، شاید خلا های اساسی باقی بماند
19	ج: بی اعتمادی متداوم مردم، مانع میکانیزم های رسمی حل مناقشات می شود
20	د: میکانیزم های سنتی حل مناقشات در خور اعتنا اما نگرانی های خود را همراه دارد
20	هـ. نتیجه گیری و پیشنهادات:
23	نوت های پایانی

خلاصه گزارش

"آب ماده حیات برای مردم افغانستان است؛ این ماده نه تنها برای ادامه حیات بلکه برای اقتصاد کشور که به گونه عنعنوی وابسته به زراعت است، حیاتی می باشد." ¹ تقریباً ۸۰ درصد جمعیت افغانستان منابع معیشتی شان را از طریق سکتور زراعت به دست می آورند. ² و زراعت یکی از سکتورهای افغانستان است که رشد قابل ملاحظه را شاهد بوده است. ³

با وجود آن، چند دهه جنگ توأم با وخامت زیربناها و خشکسالی دوامدار مانع رشد سکتور زراعت شده است. ⁴ انکشاف زراعتی در هر سال یاد شده شدیداً وابسته به اوضاع جوی می باشد. ⁵ اکثریت مطلق (۸۲ درصد) آب های زراعتی از منابع آبی سطح زمین منشاء می گیرد که افزایش و کاهش آن وابسته به میزان بارندگی و آب شدن یخ می باشد. ⁶ ۱۸ درصد باقیمانده آن از منابع آبی زیرزمینی تامین می شود که سطح این آب ها به شدت در حال کاهش می باشد. ⁷

عدم موجودیت ساختارهای کافی باعث افزایش موانع فراراه تامین طبیعی آب شده که این عوامل منجر به ناتوانی در مدیریت منابع آب و افزایش استفاده [از آب] برای محصولات زراعتی می شود. ⁸ سال های جنگ سیستم های حفظ و مراقبت افغانستان را که چندین قرن عمر داشت، از بین برده یا آسیب رسانده که این امر در کل باعث کاهش موثریت و مانع انکشاف اقتصادی سکتور زراعت شده است. ⁹

تقاضا برای آب به منظور حمایت از انکشاف زراعتی اکثراً منجر به منازعات بالای حقوق آب که توسط قانون اساسی افغانستان، قوانین مدون، قانونی شرعی، و اجراءات و عنعنات سنتی تضمین شده است، می گردد. چنین منازعات بسیار جدی می باشند زیرا جوامع متعدد به دسترسی قابل اعتماد به منابع آبی وابسته هستند تا محصولات زراعتی شان را زرع و برای مواشی شان که زندگی و معیشت چنین افراد را تامین می کند، را تغذیه نمایند. ¹⁰

در افغانستان از میکانیزم های رسمی و غیر رسمی برای حل چنین منازعات استفاده صورت می گیرد. قانون آب که در سال ۲۰۰۹ نافذ شد، میکانیزم مقرراتی پیچیده را که توسط وزارت های دولتی کنترل شده و استفاده کنندگان حضور قوی در آن دارند، پیش بینی نموده است. رسوم و عنعنات که در مورد صلاحیت های متداوم برای میر آب و رعایت حقا به در محل شکل گرفته، متمم این میکانیزم رسمی می باشد.

در خلال سال ۲۰۱۵، بخش حاکمیت قانون یوناما یک مطالعه ساحوی را غرض ارزیابی موثریت چنین میکانیزم های حل و فصل منازعات روی دست گرفت. این گزارش نتایج مطالعه ساحوی یاد شده را به گونه خلاصه بیان می نماید و پیشنهاد های عملی را جهت زمینه رسیدگی به موقع به منازعات در مورد دسترسی به آب زراعتی به گونه مطرح می کند که مانع افزایش این منازعات به خشونت می شود. یکی از یافته های کلیدی اینست که به رغم اینکه قانون آب حیطة وسیع را تحت پوشش قرار می دهد، تمام یا حد اقل اکثریت مطلق استفاده کنندگان آب به طور انحصاری متکی به میر آب ها برای حل و فصل منازعات شان می باشند. دلایل متعدد برای چنین انشعاب در استفاده از میکانیزم های رسمی و غیر رسمی حل و فصل منازعات وجود دارد:

- ساختار اداری پیچیده که توسط قانون آب پیش بینی شده، تا هنوز کاملاً تطبیق نگردیده است.
- خلاهای قابل ملاحظه در متن قانون آب به ویژه با توجه به موجودیت رسوم و عنعنات تعریف نشده [در قانون]، مراحل مختلف بررسی، و موجودیت تناقض قوی با احکام قانون مدنی در خصوص حق استفاده نخست از آب وجود دارد.

• مردم همچنان به این باور هستند – باور صحیح یا غلط – که نهاد های عدلی و قضائی آلوده ترین نهاد ها در افغانستان می باشند.

هرچند اکثر افراد سروی شده از میکانیزم غیر رسمی حل و فصل منازعات ابراز رضایت کردند، نگرانی ها در مورد عدم شفافیت و هماهنگی در قواعد و اجراءات عملی همچنان وجود دارد. عدم شفافیت و نبود رویکرد مشخص در مورد تنظیم حقا به در سطح محلی باعث می شود که میکانیزم های غیر رسمی حل و فصل منازعات در برابر تاثیرات و فشار های بیرونی آسیب پذیر باقی بماند. این نگرانی ها مشخصاً در خصوص گروه های منزوی چون زنان و اطفال که معمولاً صدای شان در جامعه سنتی و مرد سالار افغانستان شنیده نمی شود، بیشتر می باشد.

به منظور رسیدگی به این نگرانی ها و تقویت چارچوب حقوقی عملی در مورد حل و فصل منازعات در رابطه به حقا به، پیشنهادات ذیل باید در نظر گرفته شود:

- ساختار اداری قانون آب باید از طریق ایجاد شورا ها، شورای های فرعی و اتحادیه استفاده کنندگان آب که در قانون پیش بینی شده است، در تمام حوزه های آبی به گونه کامل تطبیق گردد.
- شورای عالی مدیریت امور آب که به اساس قانون آب به منظور بهبود هماهنگی و تطبیق برنامه های منابع آبی ایجاد شده، باید از صلاحیت های خود در جهت تقویت مدیریت منابع آب در میان وزارت ها و ادارات مسئول استفاده نماید.
- روند حل و فصل منازعات و بعداً بررسی قضائی (در صورت امکان) نیز باید تقویت گردد تا تضامیم اداری بدون متاثر ساختن رشد محصولات یا خرمن مورد تطبیق قرار گیرند. اوامر یا راه حل های موقت باید روی دست گرفته شود تا اطمینان حاصل گردد که محصولات به دلیل تاخیر در حل و فصل منازعات مربوط به حقا به متاثر نمی گردد.
- به منظور حصول اطمینان از جبران خساره مناسب برای آنانی که حقا به شان تلف شده است، مقامات اداری یا قضائی باید جبران خساره مالی را برای خساره های مستقیم و بعدی به شمول آسیب رسیدن به هر نوع محصول از اثر نقض چنین حق به اساس نرخ بازار پرداخت نماید.
- به منظور ترویج شفافیت بیشتر، رسوم و عنعنات مربوط به حق استفاده از آب مانند تقسیمات حقا به و نسخه های از تضامیم رسمی و غیر رسمی که توسط نهاد های اداری، محاکم یا میر آب ها اتخاذ شده، باید از طریق کتابخانه های ولایتی و ولسوالی یا انترنت در دسترس تمام استفاده کنندگان آب قرار گیرد.

I. نقش حیاتی آب در انکشاف اقتصاد افغانستان

اهمیت آب در انکشاف افغانستان و رفاه مردم افغانستان چشمگیر و حیاتی می باشد. سازمان خوراکه و زراعت ملل متحد چنین اظهار داشت که: "آب ماده حیات برای مردم افغانستان است؛ این ماده نه تنها برای ادامه حیات بلکه برای اقتصاد کشور که به گونه عنعنوی وابسته به زراعت است، حیاتی می باشد."¹¹ به همین ترتیب، دولت افغانستان چنین عنوان کرد که: "ارتباط میان زراعت و آب خیلی واضح است؛ آب برای کشت آبی و للمی در افغانستان ضروری بوده و برای مواشی و مالداری نیز یک نیاز مبرم می باشد."¹²

زراعت یکی از محرکه های اصلی اقتصادی در کشور می باشد. مطالعات متعدد نشان می دهند که "تقریباً ۸۰ درصد جمعیت افغانستان نیازمندی های معیشتی شان را از طریق سکتور زراعت مرفوع می سازند."¹³ زراعت مشخصاً در ساحات روستائی

جائی که ۷۵-۸۰ درصد جمعیت کشور زندگی می کنند، از اهمیت زیادی برخوردار می باشد.¹⁴ زراعت از اساسی ترین منبع درآمد اقتصادی¹⁵ برای ۳۲ درصد زنان و ۶۸ درصد مردان کشور که به گونه فعال در روند اقتصادی افغانستان سهیم هستند، محسوب می شود.¹⁶

در مجموع، محصولات زراعتی به دست آمده از باغداری و مالداري (بدون قالین و فرش که مربوط پشم می شود) ۷۵ درصد صادرات قانونی افغانستان را در سال ۲۰۱۴-۲۰۱۵ تشکیل می دهد.¹⁷ همچنان، زراعت مشروع ۳۰ درصد مجموع تولیدات ناخالص داخلی را در سال ۲۰۱۰ و تقریباً ۲۴ درصد کل تولیدات ناخالص داخلی را در سال ۲۰۱۴ تشکیل می داد.

به رغم چنین کاهشی در سهم زراعت در تولیدات ناخالص داخلی، زراعت به عنوان "سکتور دارای بیشترین ظرفیت برای شغل زائی و تاثیرات اقتصادی بالای جمعیت روستائی افغانستان" باقیمانده است.²⁰ با وجود آن، چند دهه جنگ توام با وخامت زیربناها و خشکسالی دوامدار مانع رشد سکتور زراعت شده است.²¹ حین طرح اولویت ها برای انکشاف اقتصادی، دولت دریافت که: "چندین دهه بی ثباتی اجتماعی-سیاسی، سیلاب ها و خشکسالی های دوامدار، زیربنای آبی فرسوده و قدیمی، ناامنی و راهکار متفاوت در خصوص سرمایه گذاری روی زیربنای مهم آبی کماکان مانع پیشرفت سکتور آبی می شود."²²

این گزارش در نخست موانع ابتدائی ذیل فراراه انکشاف زراعتی افغانستان را مورد ارزیابی قرار می دهد: کمبود آب و سیستم های فرسوده انتقال.²³ بعداً، گزارش هذا این موضوع را به بررسی خواهد گرفت که چگونه این موانع باعث افزایش تنش ها روی دسترسی به آب به منظور آبیاری می گردد. ظرفیت سیستم حقوقی افغانستان برای رسیدگی به این منازعات از طریق میکانیزم های رسمی و غیر رسمی در بخش اخیر این گزارش مورد ارزیابی قرار می گیرد.

الف. کمبود آب مانع رشد زراعتی می شود

به رغم موجودیت منابع نسبتاً زیاد در منابع آبی که در سراسر افغانستان جریان دارد، انکشاف زراعتی به پیمانہ وسیع وابسته به اوضاع جوی در هر سال یاد شده می باشد.²⁴ "حدود ۵۰ درصد بارندگی در فصل زمستان (ماه های دلو الی حمل) اتفاق می افتد که اکثر این بارندگی ها بارش برف در منطقه کوهستانی حوزه مرکزی کشور می باشد. ۳۰ درصد دیگر بارندگی ها در فصل بهار (ماه های ثور الی سرطان) رخ می دهد. جریان آب از اثر آب شدن برف در فصول بهار و تابستان هنگامی که درجه حرارت بلند می باشد، برای زراعت در افغانستان خیلی حیاتی و مهم می باشد."²⁵ زمانی که در ظرف فقط چند ماه برف آب می شود و جریان این آب ها [آب به دست آمده از آب شدن برفها] فروکش می کند، "کمبود آب در ماه های باقیمانده سال رونما می شود."²⁶ چنین وابستگی به اوضاع جوی سکتور زراعت افغانستان را "در برابر تاثیرات محیطی شدیداً آسیب پذیر می سازد."²⁷

اکثریت مطلق (۸۲ درصد) آب های زراعتی از منابع سطح زمین به دست می آید²⁸ در حالی که ۱۸ درصد باقیمانده آن از منابع زیرزمینی تامین می شود.²⁹ وقوع خشکسالی های متعدد و کاهش در میزان بارندگی اکثر دهاقین به ویژه در حوزه های جنوبی و شمالی کشور را مجبور ساخته تا به پیمانہ وسیع از آب های زیرزمینی برای آبیاری مزارع شان استفاده نمایند.³⁰ دهاقین از منابع آب زیرزمینی از طریق چشمه ها، کاریزها یا توسط حفر چاه های کم عمق یا عمیق استفاده می کنند.³¹

افزایش تقاضا به منابع آبی زیرزمینی برای آبیاری توام با وقوع خشکسالی های متعدد "باعث کاهش چشمگیر در سطح آب های زیرزمینی و بستر آب در سراسر افغانستان شده" است.³² به اساس یک تخمین، منابع آبی زیرزمینی طی سال های اخیر حدود ۵۰ درصد کاهش یافته است.³³ در نتیجه، حدود ۶۰-۷۰ درصد کاریزهای موجود و ۸۵ درصد چاه های کم عمق به پیمانہ

کافی ضروریات آب را تامین نمی کنند.³⁴ نگرانی عمده اینست که بعضی دهاقین خودسرانه اقدام به حفر چاه های عمیق و کم عمق می کنند بدون اینکه از پیامد های چنین چاه ها بالای سطح آب های زیرزمینی آگاهی داشته باشند.³⁵

ب. وضعیت رو به وخامت زیربنا ها مانع انکشاف زراعتی می شود

عدم موجودیت ساختار های کافی باعث افزایش موانع فراراه تامین طبیعی آب شده که این عوامل منجر به ناتوانی در مدیریت منابع آب و افزایش استفاده [از آب] برای محصولات زراعتی می شود.³⁶ "به استثناء چند منطقه محدود که کشت للمی در آنجا مقدور است، تولیدات زراعتی در اکثر مناطق کشور بدون آبیاری ممکن نیست زیرا بارندگی در این نقاط یا اندک است و یا هم غیر قابل اطمینان می باشد."³⁷ در واقع، به اساس یافته های یک مطالعه، "تقریباً ۸۵ درصد کل محصولات که در افغانستان زرع شده اند، به گونه کافی آبیاری نشدند. آبیاری از طریق کانال ها

کانال ننگرهار مثالی از کانال آبیاری در افغانستان می باشد. این کانال، به طول تقریباً ۷ کیلومتر از آب گیر دریای کابل در نزدیکی بند درونته در حوالی جلال آباد جریان یافته با عبور از چند بستر دریایی از طریق چندین سیفون بزرگ چندین هکتار زمین زراعتی را آبیاری می کند و بعد از آن با عبور از یک تونل یک کیلومتری از یک دره به عمق ۵۰ متر در داخل سیفون به وادی حصار شاهی جریان می یابد و در آنجا نیز چندین هکتار زمین زراعتی را آبیاری می کند. هرچند کانال ننگرهار نسبت به اکثر کانال های افغانستان بزرگتر است، ترکیب از کانال های پیچیده همراه با تونل ها (که به نام کاریز یاد می شوند) و سیفون های که از موانع عبور می کنند، در نقاط مختلف کشور به چشم می خورد هر چند این کانال ها از نظر اندازه [در مقایسه با کانال ننگرهار] کوچکتر هستند.

مشاهدات بخش حاکمیت قانون یوناما از ساحه

معمولترین شیوه آبیاری در افغانستان می باشد چنانچه که این کانال ها منبع آب برای تقریباً ۷۵ درصد اراضی زراعتی را که اکثراً در مناطق شمال، غرب و جنوب غرب کشور موقعیت دارند، تامین می کند.³⁸ آب این کانال ها اساساً از دریا های که از آب شدن برف نشأت می گیرند و از نهر های که دارای اندازه متفاوت است، فراهم می شود.³⁹ در مناطق مختلف، جوی ها یا سد های کوچک به منظور انشعاب مسیر آب به کانال های آبیاری ایجاد می گردند.⁴⁰ این جوی ها (انشعابات) هم به شکل سر باز و هم به گونه دريچه دار ایجاد می شوند تا جریان آب را کنترل نمایند.⁴¹ در کانال های ساده تر، دهاقین خود جریان آب را توسط گذاشتن و دور کردن گِل یا تکه در انشعابات کنترل می کنند.⁴² این روند اکثراً توسط میر آب ها یا میر آب باشی ها اجرا شده یا آنها از این پروسه نظارت می کنند.⁴³

اساساً، میرآب رئیس یا بزرگ قوم است که به منظور تنظیم فعالیت سیستم

آبیاری و کنترل تقسیم آب به اساس نوبت توافق شده توسط دهاقین انتخاب می شود.⁴⁴ از میرآب همچنان خواسته می شود تا منازعات دهاقین بر سر استفاده از آب را حل و فصل نماید.⁴⁵ میر آب ها یک یا دو معاون دارند که در بدل فعالیت شان مقدار گندم یا سایر انواع محصولات زراعتی دریافت می کنند.⁴⁶

سیستم آبیاری سنتی افغانستان سابقه چند صد ساله داشته⁴⁷ و دهاقین به پیمانیه وسیع از آن استفاده می کنند.⁴⁸ بطور عنعنه، فعالیت و حفظ و نگهداری سیستم آبیاری مسئولیت باشندگان همان محل می باشد که سیستم آبیاری در آنجا قرار دارد.⁴⁹ میرآب در راس مسئولیت مراقبت و بررسی سیستم آبیاری و حفظ و نگهداری و ترمیم آن را به عهده دارد.⁵⁰ طبق رسوم و عنعنات، از طریق یک سیستم شناخته شده به عنوان حشر، باشندگان محل به طور سنتی نیروی کار مورد نیاز برای فعال نگهداشتن سیستم آبیاری را فراهم می سازد.⁵¹ هرچند مراقبت و بررسی دوره ئی از سیستم آبیاری زمانی صورت می گیرد نیروی کار مورد نیاز برای آن موجود باشد، ترمیمات عمده معمولاً بدون حمایت مالی دولت امکان پذیر نمی باشد.⁵²

سال های متمادی جنگ باعث از بین رفتن یا سکتگی فعالیت سیستم های آبیاری شده که در کل منجر به کاهش موثریت و مانع رشد اقتصادی سکتور زراعت گردیده است.⁵³ به طور مثال، یک مطالعه در سال ۲۰۰۲ تخمین زد که "افزایش لجن

(لای)، تخریب کناره کانال ها و نموی گیاه ها [خودسر] باعث کاهش الی ۸۰ درصدی ظرفیت کانال ها⁵⁴ شد. افزون بر آن، درگیری های جاری ۲۷ الی ۳۶ درصد سیستم های آبیاری را به گونه منفی متاثر ساخته است.⁵⁵ دولت تخمین زده است که در جریان ۳۰ سال جنگ های اخیر، "حدود ۴۸۵۰ شبکه آبیاری تخریب شده و به کلی از فعالیت باز مانده اند."⁵⁶ در نتیجه، اراضی تحت آبیاری که در سال ۱۹۷۸ به ۲،۸ الی ۳ میلیون هکتار می رسید، در سال ۲۰۰۲ به ۱،۵ میلیون هکتار زمین کاهش یافت.⁵⁷

از آن زمان به بعد، حکومت به بازسازی یا نوسازی ۱۸۵۰ شبکه آبیاری اقدام نمود که در کل اراضی تحت آبیاری را در سال ۲۰۱۱ میلادی به ۳۵۰۰۰۰ هکتار زمین افزایش یافت.⁵⁸ با آنهم، این تعداد [شبکه های آبیاری] بسنده نمی باشد: "در این اواخر، با مساعدت اتحادیه توسعه بین المللی بانک جهانی، وزارت انرژی و آب، بازسازی کانال سپین واله در ولایت کندهار را تکمیل نمود. بازسازی و بهسازی این کانال، ظرفیت آبیاری را که قبلاً ۷،۴ هکتار زمین زراعتی بود، اکنون به ۲۱۴۵ هکتار افزایش یافته است.⁵⁹ علاوه بر این، به تاریخ ۱ اکتوبر ۲۰۱۶، قرارداد ساخت فاز دوم بند کجکی صنعتی توسط وزیر انرژی و آب به امضا رسید.⁶⁰ این پروژه پیش بینی شده است برای آبیاری اضافی ۵۰۰،۰۰۰ جریب زمین در طول سال.

در بسا موارد، ضایعات آب به بیش از ۵۰ درصد می رسد و مقدار آب خارج شده در مقایسه با ارزش افزوده اقتصادی به میان آمده نامتناسب می باشد.⁶¹ به اساس اظهارات دولت، استفاده زراعتی از آب بیش از ۹۰ درصد کل مصرف آب را تشکیل می دهد.⁶² گزارش سازمان خوراکی و زراعت ملل متحد حتی استفاده بیشتر آب برای مقاصد زراعتی را تخمین می زند. این سازمان در سال ۱۹۹۸ تخمین نمود که استفاده زراعتی آب حدود ۹۸ درصد کل مصرف آب را احتوا می کند و [از دو درصد باقیمانده] فقط ۱ درصد آن برای مقاصد شهرداری (آب آشامیدنی و حفظ الصحه محیطی) و ۱ درصد دیگر برای اهداف صنعتی استفاده می شود.⁶³ در مقابل، ارزش افزوده اقتصادی تنها حدود ۳۰ درصد اقتصاد مشروع کشور را تشکیل می دهد.⁶⁴

ج. احیای مجدد سکتور آب یک اولویت ملی می باشد

با توجه به اهمیت زراعت بر اقتصاد افغانستان و موانع که کمبود آب و سیستم های از بین رفته آب برای گسترش انکشاف زراعتی ایجاد می کند، قرار گرفتن احیای مجدد سکتور آب در جمله یکی از "اولویت های عمده ملی" افغانستان یک امر دور از توقع نمی باشد.⁶⁵ استراتژی سکتور آب سال ۲۰۰۸ مورد تصویب وزارت انرژی و آب و سایر وزارت های ذیدخل قرار گرفت، صراحت دارد که انکشاف سکتور آب منوط به انکشاف زراعتی و مبارزه علیه فقر به ویژه در مناطق روستائی می باشد.⁶⁶ دولت به این باور است که "احیای مجدد شبکه های آبیاری تاثیر زود هنگام بالای دهاقین داشته در حالی که ایجاد شبکه های آبیاری جدید باعث گسترش زمین های آبیاری شده که این امر تاثیر دراز مدت روی مناطق روستائی دارد. روی این ملحوظ، نیاز مبرم و عاجل برای احیای مجدد شبکه های آبیاری و ایجاد شبکه های جدید احساس می شود تا آب را از منابع آن به مزارع زراعتی انتقال داده و اراضی تحت آبیاری را گسترش دهد تا برداشت محصولات زراعتی حتی در جریان خشکسالی ها ثبات بیشتر داشته باشند."⁶⁷

II. مبنای حقوقی برای حقوق آب

تا زمانی که تلاش های دولت جهت احیای مجدد شبکه های آبیاری و ایجاد شبکه های جدید کاملاً تحقق نیابد، تقاضای دوامدار برای آب جهت مرفوع ساختن نیازمندی های زراعتی به شمول مواد غذائی همچنان پا برجا باقی خواهد ماند. این تقاضا معمولاً منجر به منازعات بر سر حق استفاده از آب می شود چنانچه قانون اساسی افغانستان و سایر قوانین مدون و میکانیزم

های عدلی و قضائی غیر رسمی مانند قوانین شرعی و رسوم و عنعنات کشور متضمن این حق [استفاده از آب] می باشند. در این بخش تمام منابع که متضمن چنین حق هستند، بررسی خواهد شد.

الف. قانون اساسی افغانستان

در مقدمه قانون اساسی افغانستان به صراحت گفته شده که هدف آن [قانون اساسی] تامین "زندگی مرفه و محیط زیست سالم" برای تمامی شهروندان این کشور می باشد. ماده ۹ منعکس کننده اهمیت مدیریت سالم منابع طبیعی به شمول آب می باشد. در این ماده آمده است که: حفاظت و اداره اموال عامه و طرز استفاده درست از منابع طبیعی ملی توسط قانون تنظیم می گردد. "مسئولیت مشابه مبنی بر حفظ منابع طبیعی در ماده ۱۵ تذکر رفته که دولت را مکلف می سازد تا اقدامات لازم را جهت "حفظ و بهبود جنگلات و محیط زیست" اتخاذ نماید.

قانون اساسی همچنان دولت را مکلف می سازد تا "در چوکات بنیه مالی" خود "پروگرام های موثر را به منظور انکشاف زراعت و مالداری طرح و تطبیق نماید." ⁶⁸ قانون اساسی زراعت را به عنوان ابزار برای بهبود "وضعیت اقتصادی، اجتماعی و زندگی" دهاقین، مالداران و سایر شهروندان می شناسد. ⁶⁹

قوانین مدون

این حقوق که در قانون اساسی تصریح شده، در قوانین مدون افغانستان بیشتر تعریف شده اند. در مجموع دو منبع اساسی برای حقوق استفاده از آب در قوانین مدون افغانستان وجود دارد: قانون مدنی و قانون آب.

۱. قانون مدنی

قانون مدنی صراحت دارد که آب دریاها و فروع آن "ملک عامه" می باشد. ⁷⁰ به رغم آن، هر کس حق دارد از آن اراضی شخصی خویش به شمول کشتزارها و اشجار را آبیاری نموده یا از آن به منظور جوی بکشد مگر اینکه این امر با "مصلحت عامه یا قوانین خاص مغارض واقع شود." ⁷¹ قانون مدنی تصریح نکرده که چه نوع استفاده "مغارض یا در مطابقت با مصلحت عامه" قرار دارد ولی در آن تسجیل شده که "حق استعمال آب از جوی عام یا فروع آن و توزیع آن با رعایت عدم الحاق ضرر به مصالح عامه به اندازه اراضی صورت می گیرد که آبیاری آن منظور نظر باشد." ⁷²

هیچ کس نمی تواند بدون حق، مسیل یا کانال آبیاری احداث نماید. ⁷³ کسی که در زمین خود کانال آبیاری احداث می کند، حق هر نوع استفاده از آن را داشته و شخص دیگری از آن بدون اجازه احداث کننده استفاده کرده نمی تواند. ⁷⁴ هرگاه کانال آبیاری بطور قانونی طبق حق حریم آب، بالای زمین شخص دیگری احداث گردد، صاحب زمین نمی تواند شخص احداث کننده را از حق استفاده از آن کانال آبیاری محروم نماید. ⁷⁵ ولی، صاحب زمینی که می خواهد زمین خود را آبیاری کند، نمی تواند صاحبان زمین های پایان آب را مجبور سازد که اجازه عبور آب از زمین های شان را بدهند مگر اینکه وی حق عبور آب از زمین های متذکره را داشته باشد. ⁷⁶ اگر چنین حقی قبلاً وجود داشته باشد، آن حق به قوت خود باقی خواهد ماند مادامیکه استفاده از آن نامشروع نبوده و کدام ضرر آشکاری از آن متصور نباشد. ⁷⁷ این احکام در کل در مطابقت با ماده ۴۰ قانون اساسی قرار دارد که حق مالکیت جایداد شخصی را تامین می کند.

۲. قانون آب

قانون آب به منظور تامین حقوق مندرج ماده ۹ قانون اساسی و مقررات که به منظور ترویج "حفاظت، توزیع عادلانه و استفاده موثر و دوامدار منابع آب" وضع گردیده است. ⁷⁸ هدف این قانون تقویت اقتصاد ملی و تامین حقوق استفاده کنندگان آب بر مبنای احکام فقهی و "عرف و عنعنات پسندیده مردم" می باشد. ⁷⁹

همانند قانون اساسی و قانون مدنی، قانون آب صراحت دارد که آب "ملکیت عامه" و "ملکیت مردم افغانستان" می باشد.⁸⁰ از آب "با رعایت عرف و عنعنات پسندیده مردم به منظور رفع احتیاجات آب آشامیدنی، معیشتی، زراعت، صنعت، خدمات عامه، تولید انرژی، ترانسپورت، کشتیرانی، ماهی پروری و محیط زیست" استفاده شده می تواند.⁸¹ در استفاده از منابع آب حق اولیت به آب آشامیدنی و معیشتی مردم داده می شود.⁸²

حق استفاده از آب باید مجانی باشد.⁸³ با وجود آن، عرضه کننده خدمات آب می تواند "به منظور تهیه، ذخیره، انتقال، تغییر مسیر و تصفیه آب و امور عملیاتی و حفظ و مراقبت سیستم های آبرسانی، آبیاری و سایر خدمات مربوط از استفاده کنندگان آب ... اجرات اخذ نماید."⁸⁴ در صورتی که استفاده کننده مصارف خدمات آب را تادیه ننماید یا از خدمات آب سوء استفاده کند، حق استفاده وی از آب تعلیق می گردد.⁸⁵

با قایل شدن تفکیک میان "زراعت" و "معیشت"، در ماده ۶ قانون آب چنین تصریح گردیده که این دو اصطلاح دارای مفاهیم مختلف می باشند. بنابراین، با توجه به اصطلاحات که به کار رفته، به نظر نمی رسد که قانون آب حق اولیت به استفاده از آب برای مقاصد زراعتی را در نظر گرفته شده باشد در حالی که چنین حق برای آب آشامیدنی و معیشتی در نظر گرفته شده است.

دولت مکلف است تا آب را به مثابه منابع طبیعی حفاظت و مدیریت کند.⁸⁶ بدین منظور، قانون آب مسئولیت ابعاد مختلف حفاظت، کنترل و مدیریت آب را به عهده ۱۱ وزارت و اداره سپرده است.⁸⁷

بطور کلی، شورای عالی آب که اعضای آن از سوی رئیس جمهور تعیین می گردد، مسئولیت هماهنگی و مدیریت منابع آب را به عهده دارد.⁸⁸

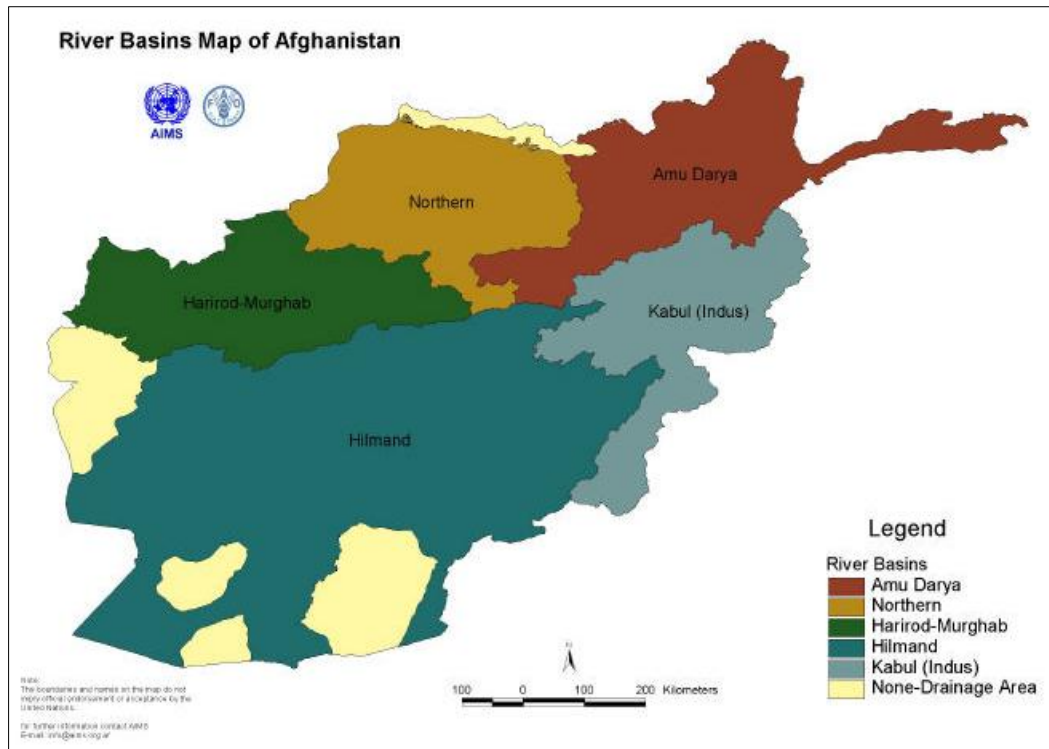
رویکرد یکپارچه مدیریت منابع آب

مثل استراتژی سکتور آب، قانون آب نیز رویکرد یکپارچه ی مدیریت منابع آب را بر اساس توسعه حوزه های دریایی و نقش قوی مشارکت اشخاص و نهاد های دخیل محلی اتخاذ نموده است.⁸⁹ برای مثال، در استراتژی سکتور آب، روی ضرورت به مشارکت "استفاده کننده نهائی" در تصمیم گیری ها در مورد اداره آب، عملیات ها و حفظ و مراقبت سیستم های آبرسانی و نیز تخصیص استفاده آب تاکید شده است.⁹⁰ همین قسم، قانون آب مشارکت طرف های ذیدخل در پلانگذاری و اداره کلی منابع آب را تشویق می کند با درک این مطلب که این گونه مشارکت مخصوصاً در سطح محلی بسیار مهم می باشد.⁹¹

قانون آب مسئولیت های اصلی و حمایتی در خصوص محافظت، کنترل و اداره آب را به یازده وزارت خانه و یا ریاست ذیل واگذار کرده است:

۱. وزارت انرژی و آب
۲. وزارت معادن
۳. وزارت صحت عامه
۴. اداره ملی حفاظت از محیط زیست
۵. وزارت زراعت، آبیاری و مالداري
۶. وزارت شهرسازی
۷. وزارت احیاء و انکشاف دهات
۸. وزارت ترانسپورت و هوانوردی ملکی
۹. وزارت امور خارجه
۱۰. وزارت امور داخله
۱۱. وزارت امور سرحدات و قبایل

بدین منظور، قانون آب ادارات و شوراهای حوزه های دریایی را به منظور ترویج اشتراک و سهم گیری استفاده کننده گان محلی آب و سایر نهاد های ذیدخل در روند تصمیم گیری ایجاد می کند.⁹² قرار است این شورا های حوزه های دریایی در هر یک از پنج حوزه دریایی افغانستان که در نقشه ذیل مشخص گردیده است، ایجاد گردند:

شورا های حوزه های دریایی، در کنار سایر موضوعات، مسئولیت های ذیل را در حوزه های دریایی مربوطه خود به عهده دارند:

- تعیین سهمیه آب با در نظر داشت پالیسی ملی آب؛
- تنظیم و نظارت امور تأمین حق استفاده از آب (حقبابه ها)؛
- وضع شرایط لازم جهت بررسی و تعدیل اجازه نامه و رد درخواست اجازه نامه استفاده از آب؛
- صدور اجازه نامه، ثبت، تغییر یا لغو آن؛
- مراقبت از اجرای وظایف و بررسی تصامیم شورا های فرعی دریایی؛ و
- حل و فصل اختلافات ناشی از توزیع و استفاده از آب؛⁹³

علاوه بر ادارات و شوراهای حوزه دریایی، قانون آب وزارت انرژی و آب را مکلف می سازد که شورای حوزه فرعی دریایی را که متشکل از نمایندگان "استفاده کنندگان آب، ادارات ذیربط دولتی و سایر جوانب ذیدخل" محلی می باشد، ایجاد نماید.⁹⁴ شورا های حوزه فرعی دریایی صلاحیت حل و فصل منازعات را مثل شوراهای حوزه های دریایی دارا می باشند ولی صلاحیت صدور و یا تعدیل اجازه نامه استفاده از آب را ندارند.⁹⁵ قسمیکه قبلاً گفته شد، تصامیم و اجراء شوراهای فرعی دریایی تابع مراقبت و بررسی توسط شوراهای حوزه های دریایی مربوطه می باشد.⁹⁶

با داشتن رویکرد یکپارچه در خصوص اداره منابع آب، قانون آب پیش بینی می کند که انجمن های استفاده کنندگان محلی آب نقش کلیدی در محافظت و اداره منابع آب خواهند داشت.⁹⁷ این قانون دو نوع انجمن متفاوت را ایجاد می کند: انجمن های استفاده کنندگان آب و انجمن های آبیاری. جزء دوازدهم ماده دهم وزارت انرژی و آب را مؤلف می دارد که انجمن های استفاده کنندگان آب را تشکیل دهد؛ این انجمن ها اجتماع داوطلبانه ی "اشخاص حقیقی یا حکمی" است که به منظور تامین اهداف اجتماعی، اقتصادی و حرفه یی استفاده از آب "در محلات تشکیل می گردد".⁹⁸ جزء پنجم ماده یازدهم وزارت انرژی و آب را مکلف به ایجاد انجمن های آبیاری می کند.⁹⁹ نقش انجمن های آبیاری در ماده ۲۳ توضیح داده شده است؛ ماده متذکره بیان می دارد که وزارت انرژی و آب می تواند صلاحیت توزیع آب را در داخل شبکه های آبیاری (یعنی کانال ها) مربوط در ساحه ی مشخص به انجمن های آبیاری تفویض نماید.¹⁰⁰ ماده ۲۳ قانون آب این انجمن های آبیاری را با مکانیزم های سنتی اداره سیستم های آبیاری ارتباط می دهد به این ترتیب که به انجمن های آبیاری اجازه می دهد که مسئولیت امور مربوط به تنظیم و توزیع حقا به را به میرآب باشی و میرآب هائی که از طرف انجمن های آبیاری انتخاب می گردند، واگذار نمایند.¹⁰¹

روند صدور اجازه نامه برای استفاده از آب

به منظور تنظیم بهتر امور استفاده از آب، قانون آب استفاده از آب بدون کسب اجازه نامه را به جز در چهار مورد ذیل، منع قرار داده است:

- به منظور آشامیدن، معیشت و رفع سایر ضرورت ها مشروط بر آنکه مقدار استفاده مجموعی در شبانه روز فی فامیل از پنج متر مکعب اضافی نباشد؛
 - به منظور کشتی رانی، مشروط بر اینکه ساحل و حریم دریا را متضرر نسازد و به کیفیت آب بیشتر از نورم مجاز اثر منفی نگذارد؛
 - به منظور اطفای حریق؛ و
 - حقا به های موجود تا وقتی که روند تبدیل آن به اجازه نامه مطابق قانون آب تکمیل می گردد.¹⁰²
- قرار است حقا به ها مطابق احکام قانون آب به شکل تدریجی به اجازه نامه تبدیل گردند.¹⁰³ همچنان که روند تطبیق قانون ادامه می یابد، اخذ اجازه نامه استفاده از آب در فعالیت های مشخص مربوط به ذخیره سازی و سایر استفاده های مربوطه حتمی می باشد.¹⁰⁴ جواز استفاده از آب برای استفاده های مشخص از منابع آب لازمی می باشد.¹⁰⁵ طبق احکام قانون آب، استفاده از آب در موارد ذیل مستلزم اخذ جواز و یا اجازه نامه قبل از شروع فعالیت می باشد:

- استفاده ی آب از منابع سطحی و زیر زمینی در پروژه های جدید التأسيس انكشافی؛
- ریختن فاضلاب به منابع آبی؛
- ریختن آب های زاهبر به منابع آبی؛
- استفاده از آب به مقاصد تجارتي و صنعتی؛
- استفاده از چشمه های طبیعی دارای مواد معدنی یا چشمه های آب گرم به مقاصد تجارتي؛
- حفر و تجهیز چاه های عمیق و نیمه عمیق به مقاصد تجارتي، صنعتی، زراعتی و آبرسانی شهری؛

- اعمار بندها و سایر ساختمان ها به منظور ذخیره ی آب که ظرفیت آن از ده هزار (۱۰۰۰۰) متر مکعب تجاوز نماید؛

۹

- اعمار ساختمان هائی که به حریم یا بستر مجرا های آب ، دلدلزارها ، کاریزها و چشمه ها تجاوز نماید؛¹⁰⁶

بعد از صدور اجازه نامه ، شورای حوزه ی دریایی می تواند آنرا ، در صورتیکه استفاده کننده ی آب بدون دلیل موجه از سهمیه مربوط استفاده ننموده یا بیشتر از سهمیه استفاده نموده باشد ، تعدیل ویا لغو نماید.¹⁰⁷ همچنان ، شورای حوزه ی دریایی می تواند در صورتی که آب به قدر کافی برای استفاده مقاصد متعدد موجود نباشد ویا منافع ملی ایجاب نماید ، اجازه نامه را تعدیل ویا لغو نماید.¹⁰⁸

الف. مجازات جزائی برای متخلفین

مجازات جزائی علیه اشخاصی که یکی از اعمال ذیل را مرتکب شود ، می تواند وضع گردد:

- منابع آب را مسدود ، تغییر یا تخریب نماید؛
- آلات اندازه گیری یا نشانه های که توسط ادارات مربوط نصب گردیده را برداشته ویا تخریب نماید؛
- جریان منابع آب را تغییر دهد یا بدون صلاحیت قانونی در توزیع آب مداخله نماید؛
- به حریم مجرای آب عامه و حریم و بستر دریاها ، کانالها ، جوی ها ، چشمه ها ، کاریزها و سایر منابع آب های زیر زمینی ، تالاب ها ، جبه زار هائی که منابع آب های عامه را تشکیل می دهد ، تجاوز نماید؛ ویا
- آب را بیشتر از حد مجاز آلوده سازد؛¹⁰⁹

شخص متخلف ، در صورت که مقصر شناخته شود ، به حبس الی دو سال و جزای معادل خساره وارده محکوم می گردد.¹¹⁰

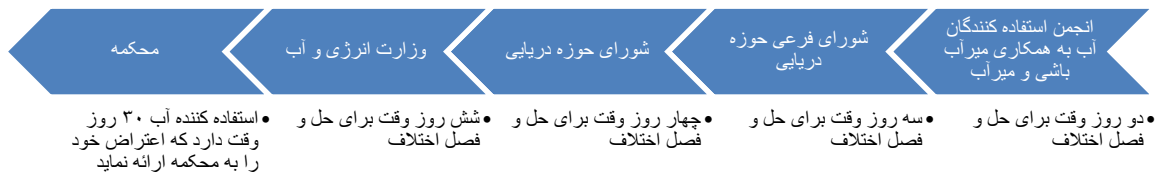
ب: طرز العمل حل اختلافات

قانون آب ، افزون بر وضع مجازات های جزائی ، روند جامع یی برای حل و فصل اختلافات از طریق مکانیزم های مدنی و راه های غیر جزائی فراهم کرده است.¹¹¹ ماده ۳۴ قانون روند چند مرحله یی را برای حل اختلافات در مورد استفاده از آب و شبکه های آبیاری تنها ظرف ۱۵ روز پیش بینی کرده است و حق مطالبه رسیدگی محکمه به قضیه بعد از تصمیم نهائی اداری را مستثنا قرار داده است. بدون شک ، مد نظر گرفتن چارچوب زمانی ضیق برای حل اختلافات بازتاب دهنده ی این واقعیت است که محصولات زراعتی وابسته به آبرسانی است و بنابراین ، اختلافات در مورد آبرسانی و شبکه های آبیاری باید فوراً حل و فصل گردد تا کمک عملی در حداقل نمودن آسیب های احتمالی آن اختلافات به استفاده کننده گان و زارعین کرده باشد.¹¹²

اقدام به حل اختلافات بین استفاده کنندگان در مورد استفاده از آب از طرف انجمن استفاده کنندگان آب به همکاری میرآب باشی و میرآب ها آغاز می شود.¹¹³ اگر استفاده کنندگان حد اکثر در خلال مدت دو روز اختلافات خود را حل و فصل کرده نتوانند ، موضوع به شورای فرعی حوزه دریایی محول می گردد که شورای متذکره حد اکثر سه روز وقت دارد که موضوع را حل و

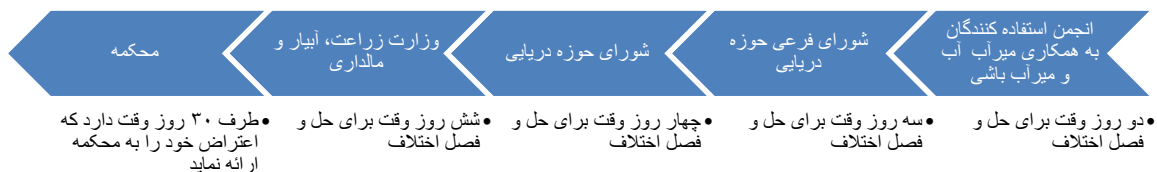
فصل نماید.¹¹⁴ بعد از سپری شدن این سه روز، موضوع به شورای حوزه ی دریایی محول می گردد که این شورا چهار روز وقت دارد که موضوع را حل و فصل نماید.¹¹⁵ هرگاه اختلاف از طرف شورای حوزه دریایی حل و فصل شده نتواند، موضوع به وزارت انرژی و آب محول می گردد؛ وزارت شش روز وقت دارد که موضوع را حل و فصل نماید.¹¹⁶ هرگاه طرفین به تصمیم وزارت انرژی و آب قناعت نداشته باشند، می توانند اعتراض خود را در خلال ۳۰ روز بعد از ابلاغ تصمیم غرض رسیدگی به محکمه ابتدائیه مربوط ارائه نمایند.¹¹⁷ همسان با اکثر برنامه های رسیدگی اداری به اختلافات، قانون آب نیز تا زمانیکه تمام مکانیزم های حل اختلافات که در اختیار انجمن استفاده کنندگان آب، شورای فرعی حوزه دریایی، شورای حوزه دریایی و وزارت انرژی و آب قرار دارد، استفاده نشود، حق مطالبه رسیدگی محکمه به اختلافات در مورد استفاده از آب را پیش بینی نمی کند.¹¹⁸

حداول ۱: روند حل و فصل اختلافات در مورد استفاده ی آب

قانون آب روند مشابهی را برای حل اختلافات بین زارعین در داخل شبکه های آبیاری ایجاد کرده است. زمانیکه اختلافات در مورد شبکه های آبیاری بوجود آید، موضوع جهت حل و فصل ابتدا به انجمن های آبیاری محول می شود که این انجمن ها دو روز وقت دارند که به همکاری میرآب ها و میرآب باشی ها آنرا حل و فصل کنند.¹¹⁹ در صورت عدم قناعت طرف یا اطراف، موضوع به شورای فرعی دریایی محول می گردد که شورای متذکره سه روز وقت دارد که موضوع را حل و فصل نماید.¹²⁰ هرگاه اختلاف طی سه روز حل و فصل نشود، موضوع به شورای حوزه دریایی محول می گردد که شورای حوزه دریایی چهار روز وقت دارد که موضوع را حل و فصل نماید.¹²¹ هرگاه اختلاف از طرف شورای حوزه دریایی حل و فصل شده نتواند، موضوع به وزارت زراعت، آبیاری و مالداري محول می گردد که آن وزارت شش روز وقت دارد که موضوع را حل و فصل کند.¹²² هرگاه زارع به تصمیم وزارت زراعت، آبیاری و مالداري قناعت نداشته باشد، می تواند اعتراض خود را در خلال ۳۰ روز بعد از ابلاغ تصمیم به محکمه ابتدائیه مربوطه ارائه نماید.¹²³ یکبار دیگر، طرفین اختلاف تا زمانیکه ابتدا از این طرزالعمل های اداری جهت حل و فصل اختلاف شان استفاده نکرده باشند، فرصت ارجاع موضوع به محکمه را ندارد.¹²⁴

حداول ۲: روند حل اختلافات در داخل شبکه های آبیاری

اگرچه قانون آب در مورد روند رسیدگی قضائی به اختلافات مربوط استفاده از آب و یا شبکه های آبیاری توضیحات بیشتری به دست نمی دهد، اما به نظر می رسد که طرزالعمل ها و روش های معمول که در اجراءات قضائی رسمی در محاکم ابتدائیه و استیناف افغانستان بکار می رود، در این زمینه نیز تطبیق می شود. به عبارت دیگر، قضیه ابتدا در محکمه ابتدائیه ی ذیربط ثبت می شود. سپس هریک از طرفین حق مراجعه و استیناف طلبی در محکمه استیناف ولایتی و سپس حق تمیز خواهی در ستره محکمه افغانستان را دارا می باشند.

در روند چند مرحله‌ی مندرج ماده ۳۴ سعی شده است که میانجیگری غیر رسمی ویا مکانیزم‌های حل و فصل منازعات با یک مکانیزم اداری رسیدگی به اختلاف تلفیق گردد که با رسیدگی قضائی رسمی به تصمیم اداره آخری این روند به پایان می‌رسد. در این روند "طرفین" در قانون تعریف نشده است، ولی احتمالاً شامل زارعین ویا مالکین زمین، و نیز میرآب‌ها و انجمن‌های استفاده‌کنندگان آب و آبیاری با ادعای تصرف و سوالات در مورد استفاده از آب و دسترسی به آن گردد. معیار هائی که باید انجمن‌های محلی، شورا‌های حوزه فرعی دریایی، شورا‌های حوزه دریایی و مسئولین وزارت در حل و فصل این گونه منازعات استفاده نمایند، در قانون مشخص نشده است به استثناء اشاره به احکام عمومی قانون آب و جوازنامه هائی که ممکن است صادر شود. زمانی که وزارتخانه مربوط فیصله نهائی خود را صادر می‌کند، طرفین حق اعتراض به محکمه و مطالبه رسیدگی قضائی به قضیه را دارند ولی یکبار دیگر معیار هائی که بر اساس آن فیصله وزارت باید مورد رسیدگی قضائی قرار گیرد، ذکر نشده است.

در بسیاری از برنامه‌های تجدید نظر قضائی، قضات مکلف اند که به فیصله‌های مستدل نهاد‌های اداری که مسئولیت تطبیق قوانین را به عهده دارند، احترام قایل شوند. هدف از این احترام مدنظر گرفتن تخصص نهادهائی است که در حیطه مسئولیت‌های خود فعالیت دارند. قانون آب مشخص نمی‌سازد که آیا یک چنین احترامی به فیصله‌های صادره وزارتخانه‌های مسئول ویا انجمن‌های محلی و شورا‌های حوزه دریایی در روند حل و فصل قضیه باید مدنظر گرفته شود ویا خیر. اگر این نکته واضح ساخته نشود، قانون آب می‌تواند به قضات اجازه دهد که همه چیز را از نو بنویسند و موضع هر یک از طرفین را بدون در نظر گرفتن مستدل بودن فیصله‌ها و توصیه‌های قبلی که از سوی وزارت مربوط صادر شده است، دوباره مورد رسیدگی قرار دهند. این موضوع به موثریت و کارایی کل مکانیزم رسیدگی به اختلافات صدمه خواهد زد. به منظور موثر و با معنی ساختن مکانیزم مورد نظر حل و فصل اختلافات، لازم است رسیدگی قضائی محدود به ارزیابی مستدل بودن ویا قانونی بودن فیصله نهائی اداری باشد. این رویکرد روند رسیدگی قضائی به موضوع را از طریق محدود ساختن حیطه موضوعات مورد رسیدگی نیز تسریع خواهد کرد.

ج. قانون اسلامی

در هر مباحثه در مورد حقوق آب مطابق قوانین افغانستان باید قانون شریعت اسلامی نیز مدنظر گرفته شود. ماده سوم قانون اساسی افغانستان تصریح می‌کند که "در افغانستان هیچ قانون نمی‌تواند مخالف معتقدات و احکام دین مقدس اسلامی باشد." افزون بر آن، در قانون آب آمده است که حقوق استفاده‌کنندگان آب، منجمله حریم منابع آب "در روشنائی احکام فقهی"¹²⁵ تفسیر و تعیین می‌شود.

"در قرآن کریم به اهمیت آب تاکید شده است و در سوره النبیا، آیه ۳۰ به اهمیت آن اشاره شده است و چنین آمده است: "از آب هرچیز زنده‌ای را آفریدیم"¹²⁶ در قوانین کلاسیک اسلامی آب در تصرف عامه قرار داده شده است زیرا آب را حق اجتماع پنداشته و آنرا در انجام تشریفات عبادی و حفظ حیات بشر عنصر حیاتی قلمداد می‌کرد.¹²⁷ تملک شخصی حق آب عموماً منع قرار داده شده بود.¹²⁸ اشخاص می‌توانستند از منابع آب به منظور آبیاری استفاده‌کننده البته مشروط بر آنکه در حق اشخاص ثالث تعرض نکرده و به اجتماع صدمه‌ی وارد نکنند.¹²⁹

"لا یمنع فضل الماء لیمنع به الکلاء."
ترجمه: از آب مازاد به منظور جلوگیری از
گیاه مازاد جلوگیری نمی شود "صحیح بخاری"

این رویکرد در قضیه ی که در آن شوهر آب زمین تحت ملکیت زوجه اول خود را جهت آبیاری زمین زوجه دوم خود از مسیرش منحرف ساخت ، نشان داده شده است. همسر اول از این تغییر مسیر آب شکایت کرد و بیان داشت که زمین وی بطور سنتی با آن آب آبیاری شده است. پاسخ

شوهر این بود که از اینکه در آن زمان آب مازاد وجود داشته با منحرف ساختن قسمتی از آن آب هیچ آسیبی به زمین همسر اول وارد نشده است. شورای محل با آن موضوع موافقت کرد و فیصله نمود که اگرچه زمین همسر اول حق اولویت در آبیاری را دارا می باشد ، شوهر می تواند مقدار آب مازاد را جهت آبیاری زمین همسر دوم استفاده کند مادامیکه آب کافی به زمین همسر اول باقی بماند.¹³⁰

یافته های آن شورا با مفهوم اسلامی استفاده مفید از آب سازگار است که طبق آن ، حق محدود و موجه مالکیت بر آب زمانیکه شخصی با ذخیره سازی ویا توزیع آب به ارزش آن می افزاید ، جواز دارد.¹³¹ همین قسم ، قانون شریعت اسلامی شخص را از نگهداری ویا سوء استفاده از آب از طریق آلوده ساختن ویا فاسد ساختن آن منع قرار داده است.¹³² در صورت بروز اختلافی ، شریعت طرزالعملی را جهت تعیین حقوق توسط میرآب و سایر مسئولین محلی که صلاحیت نهائی در قضیه را دارا می باشد ، تجویز می کند.¹³³

د. روش ها و عنعنات سنتی

همانطوریکه قبلاً گفته شد ، قانون آب پیش بینی می کند که حقوق آب در روشنائی احکام فقه اسلامی و "عرف و عنعنات پسندیده مردم" تفسیر خواهد شد.¹³⁴ ولی در افغانستان نوین ، "عرف و عنعنات پسندیده ی مردم" را نمی توان به آسانی تعریف کرد زیرا از یک منطقه تا منطقه دیگر و از یک روستا تا روستای دیگر از هم فرق دارند.

از مشاهدات و مصاحبه هائی که در جریان تحقیق ساحوی بخش حاکمیت قانون یوناما صورت گرفت ، کنترل توزیع آب در بسیاری از محلات هنوز هم در اختیار میرآب باشی و میرآب ها قرار دارد که تصامیم آنها در بسیاری موارد مورد احترام مردم واقع می شود. یک کتاب رهنمای قدیمی تحت نام تقسیمات حقا به آب توسط عبدالرحمن جامی¹³⁵ بعضی اوقات توسط مسئولین محلی در ارتباط به سهمیه بندی ، سنجش و تطبیق حقوق آب به عنوان رهنما استفاده می شود. این کتاب رهنما که در قرن پانزدهم نگاشته شده است هنوز هم در حوزه غربی افغانستان مورد استفاده قرار می گیرد. این کتاب حاوی فارمول های محاسبه جریان آب ، دیزاین سیستم های آبیاری و اصول و قواعد سهمیه بندی آب در داخل سیستم های آبیاری می باشد.¹³⁶

Photos: Srinivas Chokkakula

تقسیمات حقا به آب ، توسط عبدالرحمن جامی که در ریاست زراعت ، آبیاری و مالداري ولایت هرات نگهداری می شود.

کتاب تقسیمات حقا به آب در اختیار عموم قرار ندارد. یک نسخه ی آن در آرشیف ریاست زراعت ، آبیاری و مالداري ولایت هرات به دور از دسترس عموم نگهداری می شود و مردم به آن دسترسی ندارند. ولی کسانی که با کتاب تقسیمات حقا به آب آشنائی دارند آنرا تا حد زیادی منبع قانع کننده ، اگر نه قطعی ، حقوق سنتی آب می دانند.¹³⁷ ولی عدم دسترسی مردم به این کتاب رهنما ارزیابی این مسئله را دشوار ساخته است که آیا آنچه را که یکی از طرفین دعوا ادعا می کند که در کتاب تقسیمات حقا به آب به عنوان یک عرف سنتی تسجیل گردیده است واقعاً به عنوان یک عرف وجود دارد و یا حتی در متن واقعی آن کتاب درج شده است و یا خیر.

مشکل در اتکاء به قوانین عرفی و یا عنعنات سنتی به منظور حل منازعات آب این است که یک مجموعه قواعد واحدی که بتوان آنرا تدوین و به شیوه یکسان تطبیق کرد ، وجود ندارد.¹³⁸ بلکه این سیستم بیشتر به مثابه ی یک روند مصالحه کار می کند و نه به یک روند رسیدگی به قضیه.¹³⁹ این انعطاف پذیری امکان آنرا می دهد که منازعات هرکدام به شیوه مخصوص شرایط خاص قضیه با در نظر داشت نگرانی های محلی حل و فصل شود.¹⁴⁰ ولی قسمیکه در بخش های آتی به آن پرداخته خواهد شد ، همین خاصیت انعطاف پذیری عرف و عنعنات سنتی را در مقابل دستکاری ، به خصوص توسط اشخاص بانفوذ ، آسیب پذیر ساخته است.¹⁴¹

III. ماهیت منازعات آب

با توجه به اهمیت حیاتی آب به سکتور زراعت و موانع محیطی و ساختاری فرا راه دسترسی به منابع آب برای استفاده در زراعت ، منازعات داخلی در مورد حق استفاده از آب مکرراً بین زمینداران ، زارعین و روستاها و ولایات همجوار بوجود می آید.¹⁴² خطراتی که این منازعات به همراه دارد بالا است زیرا بسیاری از محلات روستائی در کشت و زرع محصولات و پرورش مواشی که زندگی و معیشت شان وابسته به آن است ، متکی به دسترسی مطمئن به منابع آب می باشند.¹⁴³

از حقوق بالای زمین زراعتی، به خصوص زمین آبی، در برابر تعرض به شدت دفاع می شود. این می تواند در مقیاس کوچک باشد مثلاً زمانیکه پلوان شریک قسمتی از زمین همسایه را با قلبه به زمین خود یکجا می کند و یا اختلافات در مورد جابجائی (ویا بیجا سازی) نشانه گذاری های تعیین حدود زمین ویا کانال های آبیاری بروز می کند."

بارفیلد، قانون عرفی افغانستان، صفحه ۲۰ (نقل قول از زدران

با تأسف برخی از اختلافات بر سر آب به سرعت به درگیری های خشونتبار تبدیل می شود. یکی از نظردهندگان چنین می گوید:

... این پرسش های حقوقی مربوط به زمین و آب نیست که بزرگترین مشکلات را خلق می کند. بلکه، واکنش های فوری مردم زمانیکه احساس می کنند حقوقی متصور شان به چالش کشیده می شود، مشکل آفرین است. زمانیکه مردم در مزارع خود مشغول کار اند، حتی مشاجرات کوچک به سرعت به جنگ مشت و لگد ویا بدتر از آن تبدیل می شود. شاید مردی شخص دیگری را به گلوله ببندد و دشمنی خونی را سبب شود ویا شخصی که در جنگ زخمی می شود شاید در پی انتقام جویی برآید و بخاطر جراحات اش مطالبه جبران خساره کند. در حل و فصل اینگونه مسائل که در پی یک مشاجره بوجود می آید، اینکه چه کسی در شروع جنگ اولی مقصر ویا بیگناه بود، اهمیت چندانی ندارد.¹⁴⁴

منازعات بر سر آب محدود به افراد که علیه هم ادعا دارند نمی شود؛ این منازعات بعضی اوقات دامن کل محله را می گیرد. طبق گزارش ها، یکی از مثال های برجسته این گونه رویداد ها در ولایت کنر در شرق افغانستان اتفاق افتاد که در آن دو روستای همجوار در ارتباط به انتقال آب از یک جوپیار کوچک در دامن کوهی باهم درگیر شدند.¹⁴⁵ این درگیری چندین کشته برجای گذاشت که آن قتل ها به نوبه ی خود آغازگر چرخه ی از قتل های انتقام جویانه گردید. این چرخه کشتار ها تنها زمانی به پایان رسید که یکی از آن دو روستا تمام جمعیت خود را به وادی دیگری نقل مکان داد. خوشبختانه، خشونت ها به این مقیاس معمول نیست، ولی این رویداد نشان می دهد که چگونه منازعات در مورد حق آب می تواند بطور دراماتیک نه تنها افراد بلکه کل جمعیت یک محله را متاثر سازد.

در واقع، نزاع ها بر سر حقوق آب از یک ولایت به ولایت دیگر نیز گسترش می یابد. به عنوان مثال، دو رویدادی که اخیراً اتفاق افتاد بیانگر این واقعیت است. مثال اول مربوط به منازعه در مورد توزیع آب از دریای تالقان که از ولایات تخار و کندز می گذرد، می باشد. مثال دوم مربوط به توزیع آب از دریای پنجشیر به ولایات کاپیسا و پروان می شود.

منازعه بین ولایات کندز - تخار پای هیئت بلند پایه ی را به آنجا کشانید؛ هیئت متذکره نیازمندی های زراعتی هر دو ولایت را بررسی نموده و بعد از تجزیه و تحلیل توصیه نمود که منابع آب دریای تالقان ۶۲،۶٪ به ولایت کندز و ۳۷،۴٪ به ولایت تخار توزیع شود. این توصیه بعداً از سوی رئیس جمهور طی یک فرمان تایید شد و فعلاً از سوی نمایندگان ریاست های زراعت، آبیاری و مالداري نظارت می شود.¹⁴⁶ منازعه دیگری تا اکنون اتفاق نیافتاده است.

ولی منازعه بین ولایات کاپیسا و پروان تا اکنون حل و فصل نشده است. این نزاع مربوط به تفسیر یک موافقتنامه قدیمی در مورد استفاده از کانال آب از دریای پنجشیر به ولایت پروان می شود. ولایت پروان ادعا دارد که موافقتنامه متذکره به این ولایت

اجازه می دهد که در هنگام فصل های کم آبی از این کانال برای تکمیل نیازمندی های آبرسانی خود استفاده کند. ولایت کاپیسا با این موضوع مخالفت دارد. به منظور حفظ سطح کافی آب در دریا و تأمین آبرسانی به ولایت کاپیسا، مسئولین ولایتی در کاپیسا گاهی بگاهی، از جمله در جریان فصل های کم آبی، جریان آب از طریق آن کانال به ولایت پروان را قطع کرده اند. این اختلاف هنوز حل نشده است و سبب تکلیف و عدم اطمینان زارعین در هردو ولایت شده است.

منازعات در میان استفاده کنندگان انفرادی آب شایع تر است. یکی از ساحات عمده مورد منازعه که در جریان سروی ساحوی بخش حاکمیت قانون یوناما به ملاحظه رسید، مسئله سوء استفاده ویا "سرقت" آب از کانال های آبیاری می باشد. زمینداران پلوان شریک یک دیگر را متهم می کردند که بدون اجازه مسیر جریان آب را از کانال های آبیاری ویا از سایر منابع آب از طریق اعمار آبگردان های شخصی تغییر می دهند.¹⁴⁷ یکی دیگر از منازعات معمول این بود که ادعا می شد که استفاده کنندگان آب مقدار آب بیشتر از سهمیه خود را خلاف دستورات میرآب ها با باز کردن بیشتر دهنه های کانال ها ویا از طریق حفر جوی های عریض تر ویا بیشتر مخصوصاً در املاک شخصی خود، تصاحب می کنند. تغییر در قطر کانال های آبیاری جریان آب را بیشتر نموده و در نتیجه، روی توزیع آب از طریق آن سیستم تأثیر بر جای می گذارد. احتمال بروز منازعات در مورد دستکاری و منحرف ساختن مسیرهای آب مخصوصاً در فصل های کم آبی زمانیکه سطح آب در پائین ترین حد خود قرار دارد، به خصوص برای استفاده کنندگانی که در پایان آب قرار دارند، بیشتر است.

تبدیلی در نوع فصل های که روی زمین آبیاری شده کاشت میشوند، نیز میتواند بر استفاده کننده گان آب در اطراف زمین تأثیری منفی داشته باشد. بعضی فصل ها مانند برنج، نسبت به فصل های دیگر همچون گندم به مقدار آب قابل ملاحظه ای نیاز دارند.¹⁴⁸ بر علاوه، تعمیر مراکز خصوصی تولید برق آبی و حفر چاه های عمیق، که هر دوی آن سطح آب را به کاهش روبرو میکنند، هم میتواند سایر استفاده کنندگان آب را متاثر سازد و به این ترتیب منجر به ایجاد تنازعات گردد.¹⁴⁹ استفاده کنندگان آب در مناطق پایین آب، به طور ویژه از اخراج آلودگی فاضلاب در آبراه ها که توسط استفاده کنندگان آب در مناطق بالا آب صورت میگیرد، متاثر میگردند.¹⁵⁰

مسئولیت اجتماعی در کارهای ترمیم و نگه داری عادی، یک علت دیگر نزاع میباشد. در بعضی موارد، اختلافات میان اعضای جامعه روی ضرورت، مسوولیت و هزینه ترمیم و نگه داری نظامهای آبیاری به میان میآید.¹⁵¹ در آخر، مواردی نیز گزارش شده که افرادی که تصرف یک کانال آبیاری را بدست دارند، به خاطر استفاده از این کاریز، از دهاقین پول میگیرند.¹⁵²

قطع نظر از منبع و یا نوع مناقشه، میکانیزم های باید آماده ساخته شود تا مناقشه قبل از اینکه منجر به خشونت گردد، حل شود. اعتماد مردم به میکانیزم های مناقشه روی حقوق آب تنها زمانی اعاده خواهد گردید که چنین مناقشات به گونه شفاف و عادلانه حل گردند. عدم انجام این امر، رشد یکی از حیاتی ترین سکتور های اقتصادی افغانستان را به تهدید مواجه میسازد. موثریت چهارچوب های قانونی موجوده افغانستان در بدست آوردن این هدف، در قسمت بعدی مورد بحث قرار میگیرد.

IV. موثریت چهارچوب های قانونی موجوده برای حل مناقشات آب:

همانطوریکه قبلاً اشاره شد، برای حل مناقشات آب، ذارئع رسمی و غیر رسمی در افغانستان وجود دارد. قانون آب، یک رژیم پیچیده نظارتی را پیش بینی میکند که تا حدی زیادی توسط استفاده کنندگان محلی به میان آمده است. این میکانیزم رسمی مربوط به حقوق آب، با شیوه ها و رواج های سنتی و آمیخته با اختیار و احترام طولانی به میرآب تکمیل گردیده است.

مطالعه ساحوی بخش حاکمیت قانون یوناما نشان میدهد که علیرغم طرح جامع نظارتی قانون آب، میرآب، چهره اصلی در حل مناقشات آب میباشد.¹⁵³ اکثریت افرادی که در این مطالعه سروی شدند، گفتند که در مورد حل مناقشات آب، تنها یا عمدتاً بر میرآب محلی تکیه میکنند. مصاحبه با مقامات محکمه تأیید نمود که یک یا دو قضیه مناقشه آب به محکمه ولایتی راجع شده است. مزید بر آن، این قضیه های رسمی، معمولاً راجع به مسایل تخنیکی مربوط به حقوق دعوی شده آب نه بلکه در مورد راه حل های قانونی برای خشونت فزینگی ناشی از این اختلافات اساسی بوده است.¹⁵⁴

علت های گوناگونی در واگرایی از استفاده رسمی و غیررسمی میکانیزم های حل مناقشات وجود دارد. یک توضیح این است که ساختار پیچیده اداری قسمیکه در قانون آب پیش بینی شده، به طور کلی تطبیق نشده است. یک توضیح دیگر این است که با وجود جامعیت محدوده قانون آب، خلا های قابل توجهی، به خصوص شامل نمودن شیوه ها و رواج های غیر معروف در آن وجود دارد. بر علاوه، بررسی های مستقل تصدیق میکنند که مردم، صحیح یا غلط، ارگان قضایی را، یکی از مفسدترین نهاد های دولتی میدانند. باوجود چهارچوب ظاهراً جامع قانون آب، مجموع این سه عناصر در توضیح اینکه چرا جوانب درگیر در مناقشات آب، برای حل منازعات شان به میکانیزم های سنتی رجوع میکنند، کمک میکند.

الف: چهارچوب اداری قانون آب به طور مکمل تطبیق نشده است

مطالعه ساحوی بخش حاکمیت قانون یوناما نشان میدهد که رویکرد یکجا شده قانون آب در مدیریت منابع آب به طور کلی تطبیق نشده است. ساختار اداری شورا های حوزه دریا ها، شورا های حوزه های فرعی، و انجمن های استفاده کننده گان آب و آبیاری صرف در چند ساحه و یا ولایت وجود دارد.

- شورا های حوزه های دریا، صرف در حوزه دریای کابل، در کابل و برای حوزه دریای هریرود-مرغاب وجود دارد. سه دریای دیگر هیچ حوزه دریایی ندارند.
- شورا های حوزه دریایی فرعی نیز از پنج دریا، صرف در دو (حوزه دریایی کابل و هریرود-مرغاب) حوزه دریایی وجود دارد.
- انجمن های استفاده کنندگان آبیاری و آب، در بیشتر ولایات کشور ایجاد گردیده اما به طور عملی، هیچ فعالیت ندارند.

با وجود ایجاد شورا ها و شورا های فرعی حوزه های دریایی، اتکا قانون آب بر سرحدات جغرافیایی حوزه های دریایی سبب به وجود آمدن دوگانگی با سرحدات سیاسی فعلی در حوزه ها و واحد های اداری افغانستان گردیده است. سرحدات جغرافیایی و سیاسی هم مانند یک دیگر نیستند. در نتیجه، با وجود عملی شدن کامل آن، خطر آن وجود دارد که ساختار اداری پیشبینی شده قانون آب، شاید بدون نقض در کانال های گزارش دهی موجوده ساحوی و ولایات شامل ساخته نشوند.

خلا ها در ساختار اداری نیز بدین معنی است که سیستم مجوزه پیشبینی شده در قانون آب برای مدیریت استفاده از آب نیز عملی نشده است.¹⁵⁵ سروی بخش حاکمیت قانون یوناما در سرتاسر کشور نشان میدهد که از تاریخ انفاذ قانون آب در سال ۲۰۰۹، هیچ جواز جدید آب، توسط شورای حوزه دریایی صادر، ثبت و یا اصلاح نشده است. در نتیجه آن تبدیلی تدریجی برنامه ریزی شده حق فعلی آب به حقوق مجوز "اجازه یافته" به آب اساساً، از اینکه حتی یک واحد تبدیلی از حقوق فعلی آب هم صورت نگرفته، در حالت نزع قرار دارد. این تاخیر در تبدیلی حقوق به این معناست که هیچ مرجع ثبت شفاف حقوق آب

وجود ندارد. اگر و تا زمانیکه که یک مرجع ثبت شفاف حقوق آب به وجود نیاید، قسمیکه در قانون آب پیشبینی شده، بروز مناقشات بر حقوق آب ادامه خواهد داشت.

مزید بر آن، سروی یوناما یک سردرگمی اساسی در مورد ساختار اداری را آشکار ساخته است. برخی از اشتراک کنندگان، از شامل بودن شمار زیادی از نمایندگی ها در روند تقسیم، مدیریت، انکشاف و اداره¹⁵⁶ منابع آب و وجود بی کفایتی در چنین رژیم اداری پیچیده اظهار نارضایتی نمودند.¹⁵⁷ طوریکه در بالا اشاره گردید، قانون آب، به ۱۱ وزارت و نمایندگی ها، نقش اولیه و یا حمایت کننده را واگذار نموده است. اگرچه قرار است که شورای عالی زمین و آب، وظیفه هماهنگی را به دوش داشته باشد، اما شواهد فزاینده بسیاری کمی وجود دارد که نشان دهد، که این شورا نقش هماهنگی اش را به طور پر معنی و یا کم از کم بطور مریی انجام می دهد. در میان سایر موارد یکی هم این است که هیچ دیتابیس منابع آب ایجاد نگردیده که این امر باعث محدود شدن توانایی نمایندگی های طرح ریزی کننده، به شمول شورای عالی زمین و آب در تهیه یک استراتژی مدیریت منسجم که در قانون آب پیشبینی گردیده، شده است.¹⁵⁸

ب: با وجود عملی شدن چهارچوب اداری قانون آب، شاید خلا های اساسی باقی بماند
اگرچه قانون آب، یک نظام نظارتی جامع برای مدیریت منابع آب را پیش بینی نموده، باوجود عملی شدن کلی، محدوده آن چنانچه در ابتدا به نظر میرسد وسیع نخواهد بود. مهمتر از همه، قانون آب بسیاری از رواج ها و رسومات ارزشمند مردم را با هم تلفیق می نماید.¹⁵⁹ قسمیکه قبلاً دیده شده، این رواج ها و رسومات، به طور شفاف و یا قابل دسترسی سهل تعریف نشده است. در نتیجه شامل نمودن این رواجها و معیارها، در صورتیکه که واضح نگردند، میتواند ابهام قابل ملاحظه ای در قانون آب به وجود آورد و بطور بالقوه منجر به تفسیر و تطبیق دلخواه این قانون شود.

قانون آب، در رابطه با تقسیم آب برای زراعت، مناقشه بالقوه با قانون مدنی را ایجاد نموده است. بر اساس قانون مدنی، تقسیم آب برای آبیاری زمین باید چنان انجام شود که متناسب با سطح زمین که به آب نیاز دارد باشد.¹⁶⁰ بر خلاف این، قانون آب، به آب آشامیدنی و دیگر ضروریات زندگی اولویت میدهد و شیوه ای برای تقسیم آب برای زراعت را تصریح نمیسازد.¹⁶¹ در حالی که طراحان قانون آب، تمام آب را برای آشامیدن و ضروریات زندگی اختصاص داده و زراعت را مستثنی قرار داده اند، تعادلی در اولویت های استفاده از آب باید در نظر گرفته میشود. به هر حال، قانون آب در رابطه به اینکه چه طور این تعادل باید به دست بیاید، تا نه تنها عادلانه باشد و در رشد اقتصادی نیز سودمند باشد، خاموش است. قسمیکه قبلاً دیده شده، رسم ها و رواج های ارزشمند افغانستان، در پر کردن این خلا مهم کمکی نمیرساند.

پیچیدگی در طرح بررسی اداری و حل مناقشات چند مرحله ای قانون آب، موجب نگرانی های بیشتر میشود. باوجودیکه در قانون آب، در سطح اداری، چهارچوب زمانی ۱۵ روز برای حل مناقشات وجود دارد، تصمیمات اداری نهایی وزارت های مسوول (وزارت انرژی و آب و یا وزارت خوراک، زراعت و مالداري) مشروط به تجدید نظر قضایی میباشد. زمان مورد نیاز برای تکمیل سه مرحله بررسی قضایی (محکمه ابتداییه، محکمه استیناف و ستره محکمه) بیشتر از توان انتظار اکثر دهاقین و مالکان زمین است، که به خاطر فصل هایشان نیاز اشد به آب دارند، خصوصاً در صورتیکه به تعویق افتادن تصمیمات وزارت مسوول لازم نباشد.¹⁶² فصل های دهاقین و یا مالکان خوش قسمت زمین، قبل از تکمیل اقدامات رسمی قضایی که در قانون آب پیشبینی شده، درو میگردند. در بیشتر از موارد، فصل های که به حل سریع مناقشات حقوق آب متکی اند، قبل از اینکه فیصله رسمی قضایی صادر شود، احتمالاً از بین میروند. بر بنیاد احتمال موفقیت یکی از جوانب، به هدف جلوگیری از ابطال

بالقوه حقوق ، که شاید از اثر اقدامات طولانی روند اداری و قضایی به وجود میآید ، نیاز به نوعی از قرار قضایی موقت و یا دستور مقدماتی است.

سایر خلاها ارتباط می گیرد به کافی بودن جبران خساره ها و توانایی فنی مقامات مسوول به شمول قضات ، تا مسولیت تخلفات حقوق آب را بررسی نمایند.¹⁶³ مقامات اداره آب و قضات ، به فقدان ابزار تخنیکی مواجه اند تا به طور دقیق ، سطح و استفاده آب را اندازه کنند. در افغانستان ، میتر ها و تکنالوژی دیگری که استفاده آب را به طور دقیق اندازه نماید ، به گونه گسترده وجود ندارد ، در عوض ، میرآب های محلی ، با علایمی بر دیوار کانال ها با تباشیر ، سطح آب را اندازه نموده و بر اساس تبدیلی های تخمینی ، برآورد های تجربی در مورد استفاده آب را به عمل میآورند. بنا بر این ، برای مدعیان این مسله بسیار دشوار است که به طور واقعی ، ثابت سازند که کی مسوول کاهش سطح آب و یا جریان آن است و یا آیا استفاده کننده ، از حق اختصاصی توافق شده اش تجاوز نموده است.

علاوه بر این ، نه مجازات جنایی به دهاقین و یا مالکان زمین که فصل های شان را از دست داده اند ، جبرانی مهیا نمیسازد و نه هم جریمه ها و یا تحریمات محکمه.¹⁶⁴ یک قرار قضایی و یا اداری معقول باید شامل جبران خساره اصلی که در نتیجه تخلف از حقوق آب به بار آمده است ، باشد و به دلیل عدم توانایی برای تعمیل قانونمند حقوق آب ، تمام خسارات وارده به فصل ها باید جبران شود.¹⁶⁵ فقط بدین ترتیب ، دهاقین و مالکین که اشتباهاً از حقوق آب شان محروم شده اند ، میتوانند فصل های جدید زرع نمایند و به نقش شان در رشد سکتور زراعت ادامه دهند.

ج: بی اعتمادی متداوم مردم، مانع میکانیزم های رسمی حل مناقشات می شود

قطع نظر از اینکه طرح نظارت چه قدر جامع است ، باور و اعتماد مردم به نهاد های دولتی ، به طور ویژه ، به سکتور قضایی به حیث داور نهایی در حقوق آب خیلی مهم است. متاسفانه ، فساد در سکتور رسمی عدلی ، یک مانع فرا راه حل مناقشات حقوق آب است.¹⁶⁶ سروی های مستقل ، محاکم کشور را از جمله فاسد ترین نهاد های افغانستان شناسایی نموده اند.¹⁶⁷ سروی ملی فساد ۲۰۱۴ توسط سازمان نظارت شفافیت افغانستان ، و فشارسنج جهانی فساد سال ۲۰۱۳ توسط سازمان شفافیت بین المللی ، قضاء افغانستان را از جمله فاسد ترین نهاد های دولتی درجه بندی نموده است.¹⁶⁸

بر علاوه ، دسترسی به نظام عدالت رسمی نامساعد است ، به خصوص در امور تجارتي که به طور عام ، شایستگی به ساحات بزرگ شهری محدود است. "بی اعتمادی در یافتن جبران خسارت عادلانه در محاکم معنی بر آن است که بیشتر مناقشات تجارتي از راه های دیگر چون جرگه های قبیلوی و یا میانجیگری و داوری غیر رسمی حل میگردد".¹⁶⁹

قانون پیشنهاد شده مصالحه که به هدف ارائه به مجلس توسط اداره تقنین وزارت عدلیه به شورای وزیران ارسال گردیده ، در نظر دارد که این ذرائع غیر رسمی حل مناقشات را رسمی سازد. بر اساس این قانون پیشنهاد شده ، تصامیم جرگه های سنتی که مورد توافق جانبین مناقشه قرار میگیرد ، در محاکم رسمی ثبت و به این ترتیب به طور رسمی انقیاد قانونی را از خود میکند. قسمیکه در قسمت بعدی زیر بحث میرود ، استفاده گسترده از میکانیزم های سنتی حل مناقشات و ادغام پیشنهاد شده حل مناقشات غیر رسمی با سکتور عدلی رسمی ، نگرانی های را به طبقات آسیب پذیر چون زنان و اطفال به وجود میآورد.

د: میکانیزم های سنتی حل مناقشات در خور اعتنا اما نگرانی های خود را همراه دارد در سراسر تاریخ افغانستان، حاکمیت سکتور آب در سطح محلی و یا ولایت مدیریت میشد.¹⁷⁰ میرآب محلی، اختیار اتخاذ تصمیم کلیدی در مورد نگه داری مراکز آبیاری، تقسیم و استفاده آب را دارا میبود.¹⁷¹ میرآب، میان دهاقین و مقامات دولتی وظیفه یک پل را انجام میداد.¹⁷²

به هر حال، سالها مناقشه، این ساختار حاکمیت سنتی مربوط به حقوق آب را متضرر ساخته است.¹⁷³ قانون آب قصد داشت تا این ساختار سنتی را دوباره زنده ساخته و تدریجا آن را به محدوده عصری مدیریت منابع آب شامل نماید. قسمیکه قبلا مشاهده گردیده، اشتراک محلی یکی از نشان های این نظام عصری یکپارچه ای میباشد اما تا اکنون، به طور کلی فعال نمیباشد.

تاخیر در تطبیق قانون آب، نقش سنتی و حکمفرمای میرآب در حل مناقشات آب را دایمی ساخته است. مطالعه ساحوی بخش حاکمیت قانون یوناما، اطمینان عمومی توانایی میرآب در حل عادلانه مناقشات را تصدیق کرده است.¹⁷⁴ ارائه اندکی از قضیه های مربوط به حقوق آب به وزارت های ذیربط و محاکم رسمی، یک ثبوت این امر بوده میتواند، اگرچه، قسمیکه قبل مطرح گردید، بر علاوه اطمینان با تصمیم میرآب ها، دیگر توجیهاتی برای ارائه اندکی از قضیه های رسمی بوده میتواند.

اما تا اکنون، همه به تصمیم میرآب ارجح قایل نیستند. مطالعه ساحوی بخش حاکمیت قانون یوناما، مواردی جداگانه ای را شناسایی نموده که میرآب ها، در رابطه به تصمیمی که پیرامون اختصاص آب اتخاذ نموده، هدف تجاوز فزینی قرار گرفته و همچنان تهدید شده اند. بر علاوه، بعضی از پاسخگویان مشاهده نموده که شکایات علیه کسانی که متنفذ و یا مقتدر محسوب میشوند، به طور عادی ثبت نمیکردد چرا که این طور پنداشته میشود که هیچ کس، به شمول میرآب، آنها را مسوول نمیدانند.

میرآب ها نیز از فساد عادی که به سکتور عدلی نفوذ کرده مصوون نیستند. در حالیکه شواهدی مستقیم به دست نیآمده، نظام اجرت برای میرآب ها، به طور عادی، بر بنیاد سهمیه فصل های درو شده میباشد. این امر انگیزه ای را برای میرآب ها ایجاد میکند تا به جای کسانی که زارعین را به چالش میکشند، به حمایت کسانی بپردازند که کشت و درو فصل را به عهده دارند. بر علاوه، میرآب ها، چونکه اجرت اندکی بدست میآورند، مانند مقامات سکتور رسمی عدلی به شمول قضات و سارنوالان، مستعد به رشوه ستانی و دیگر تلاش های خرید طرفداری آنها هستند.

در آخر، نگرانی ها مبنی بر اینکه حل مناقشات از طریق ذرائع سنتی، طبقات محروم از حقوق چون زنان و اطفال را از نظر خواهد انداخت، وجود دارد. اگرچه، زنان تقریبا ۳۲ در صد نیروی کاری کشاورزی را تشکیل میدهند¹⁷⁵، توان آنها برای دست یافتن به حل عادلانه مناقشات آبی، در جامعه سنتی مردسالاری، بعضی اوقات کار دشوار است. فقدان شفافیت در رابطه به رواج ها و عادات در حل مناقشات پیرامون حقوق آب، بررسی دقیق، که آیا تصمیم میرآب در یک مورد خاص، بر اساس عملی ساختن بی طرفانه ضابطه های مقرر صورت گرفته و یا از جانبداری کار گرفته شده، را ناممکن میسازد. این وضعیت تنها وقتی میتواند بهتر گردد که شفافیت بیشتر در سرتاسر روند اتخاذ تصمیم، مد نظر گرفته شود.

هـ. نتیجه گیری و پیشنهادات:

اولویت های دولت برای انکشاف ملی، نقش حیاتی زراعت در رشد اقتصادی آینده افغانستان و بهبود مردم را به درستی درک میکند. آب، به حیث مواد سوخت سکتور کشاورزی شناخته میشود.

نظام آبیاری، طی سالهای جنگ رو به زوال گذاشته است. خشکسالی های متواتر و کاهش باران، سبب تقلیل منابع آبی سطحی گردیده است. حفاری غیر منظم چاه ها، سطح آب های زیر زمین را به ته رسانیده است.

نظام صدور جواز که در قانون آب پیشبینی شده، ترویج یک نظام منسجم و هماهنگ برای نظارت از منابع محدود آبی افغانستان بوده است. متأسفانه، این هدف به طور کلی بدست نیآمده و شکاف ها در نظام نظارت فعلی وجود دارد.

این شکاف ها، منبع منازعات میان افراد، و بعض اوقات میان جوامع بوده است. بعضی از این مناقشات، به خشونت فیزیکی منتج گردیده و کم از کم در یک مورد، دوره از کشتار انتقامی را موجب گردیده که تمام افراد یک جامعه را به نقل مکان نمودن وادار نموده است.

به هدف کاهش دادن تعداد منازعات آینده روی حقوق آب و ترویج انکشاف دوامدار سکتور زراعت، پیشنهادات ذیل باید در نظر گرفته شود:

➤ طبق پیش بینی قانون، ساختار اداری قانون آب، در تمام حوزه های دریایی، با ایجاد شورا های حوزه های دریایی، شورا های فرعی حوزه های دریایی و انجمن های استفاده کنندگان آب، باید به طور کلی تطبیق گردد. در حال حاضر، تعداد اندکی از منطقه ها و ولایات، دارای ساختار اداری که قانون آب پیش بینی نموده، هستند.¹⁷⁶ نتیجتاً، روند صدور اجازه، طوریکه در قانون آب پیش بینی گردیده، تا اکنون به طور کلی، پیاده نشده است. تطبیق کلی طرح صدور جواز قانون آب، برای بدست آوردن هدف کنترل منابع محدود آبی و مهار نمودن شیوه های غیرمنظم حفاری چاه های عمیق که بر سطح آب تاثیر منفی میگذارد، لازمی است.

➤ شورای عالی مدیریت امور آبی، به خاطر هماهنگ نمودن و موثر ساختن مدیریت منابع آبی در میان وزارت ها و ادارات مسوول، باید از تمام اختیاراتش استفاده کلی نماید. از روی معلومات و ادراک مردم، چنین به نظر میآید که این شورا، در هماهنگی استراتژی های مربوط به سکتور آب، هیچ اقدام قابل دیدی را انجام نداده است.¹⁷⁷ بر علاوه، تعدد نمایندگی ها و وزارت ها که در مدیریت منابع آبی دخیل هستند، ابهام را به وجود آورده که متقاضی پیوستگی در تقسیم مسوولیت روی منابع آبی، به خصوص آبیاری، است.¹⁷⁸ در ایجاد یک وزارت رهبر، با مسوولیت توسعه و تطبیق استراتژی ها توجه داده شود تا به نیاز های آبیاری سکتور کشاورزی به طور متداوم پاسخ داده شود.

➤ روند حل مناقشات با احتمال تجدید نظر قضایی بعدی، باید به گونه ای منسجم گردد که تصامیم اداری بدون مداخله در رشد و درو فصل تطبیق گردد.¹⁷⁹ قرار قضایی موقت یا شکلی از فیصله مؤقت باید به طوری درست گردد که به دلیل تاخیر در حل مناقشات حقوق آب، به فصل ها ضرر نرسد. مزید بر آن، قضات، به تعویق انداختن تصامیم مستدل وزارت و یا وزارت های مسوول را به طور مناسب تمدید نمایند و در رسیدن به تصمیمات قضایی، تخصص آنها در مدیریت منابع آب به طور قابل توجه مدنظر گرفته شود.

➤ به هدف تضمین راه حل های مناسب به کسانی که از حقوق آبی شان تخلف صورت گرفته، مقامات اداری و قضایی، خسارات مستقیم یا نتیجوی، را جبران مالی نموده و برای فصل های از بین رفته به دلیل تخلف، قیمت آن متناسب به ارزش منصفانه آن در بازار پرداخته شود. با وجود اینکه قانون آب، مجازات جنایی را برای تخلفات تعیین نموده، این قانون، محدوده راه حل های مدنی برای کسانی که از حقوق آبی شان تخلف صورت گرفته، را به اندازه کافی توسعه

نمیدهد.¹⁸⁰

➤ برای ترویج شفافیت بیشتر، شیوه‌ها و رواج‌های سنتی مربوط به حقوق آب مانند تقسیمات حقا به همراه با نقول تصمیمات رسمی و غیر رسمی نهاد‌های اداری، محاکم و میرآب‌ها، باید در کتابخانه‌ها و یا روی اینترنت فراهم گردد. بدون دسترسی مردم به تصامیم نهاد‌های مستدل، نظام غیر رسمی عدل مستعد به دست کاری باقی میماند و عدالت در اقدامات قضایی به گونه با معنی، نمیتواند ارزیابی شود.¹⁸¹

در صورت قبولیت، تطبیق این پیشنهادها به حمایت مسلسل تمویل کنندگان، در قالب تخصص فنی و توسعه زیربنا نیاز خواهد داشت. یوناما، برای کمک دولت در هماهنگی حمایت تمویل کنندگان، در موقعیت خوبی قرار دارد. برعلاوه، یوناما، در فراهم سازی مشوره‌های قانونی و تخریکی و رهنمایی مورد نیاز مقام‌های مسوول دولت به کمک اش ادامه خواهد داد تا مناقشات آبی به طور شفاف و عادلانه حل گردند.

نوت های پایانی

- ¹ سازمان خوراک و زراعت ملل متحد، ارقام آبیاری در آسیای مرکزی، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، ۲۰۱۳، صفحه ۸۷، ("ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲") در این وبسایت ملاحظه نمایید: <http://www.fao.org/docrep/018/i3289e/i3289e.pdf>
- ² وزارت آبیاری، منابع آبی و محیط، چهارچوب پالیسی استراتژیک برای سکتور آب، ماه می ۲۰۰۴، صفحه ۲ ("۲۰۰۴ چهارچوب پالیسی استراتژیک") در این وبسایت ملاحظه نمایید:
- <http://www.cawater-info.net/afghanistan/pdf/aswf.pdf>
- ³ ریچارد غیائی و دیگران، سکتور خصوصی افغانستان، موقعیت و راه های درپیش، اکتوبر ۲۰۱۵، قسمت ۱، ۲، ۴، ۵ (غیائی، سکتور خصوصی افغانستان) در این وبسایت ملاحظه نمایید: https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-04/SIPRI_Afghanistans-Private-Sector_Report-2015.pdf
- ⁴ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۸۷؛ دولت افغانستان، برنامه اولویت ملی ۱: توسعه ملی آب و منابع طبیعی، مسوده نهایی، صفحه ۳۵ (ان پی پی ۱)
- ⁵ غیائی، سکتور خصوصی افغانستان، قسمت ۱، ۲، ۴؛ نیز ملاحظه نمایید، مرکز بین المللی برای تحقیق زراعت در مناطق خشک، ارزیابی نیاز های خاک و آب در افغانستان، سپتمبر ۲۰۰۲، صفحه ۹ ("ارتباط قوی میان مقدار بارش، طول فصل کاشت و ارتفاع") و صفحه ۵۵ ("از آنجاییکه باران در اکثر مناطق کشور که از لحاظ نقشه برداری و خاک، برای زراعت موزون است، قلیل و بسیار زیاد تغییر پذیر است، صرف چند منطقه وجود دارد که فصل های بارانی میتواند یک مبنای قابل اعتماد برای امرار معاش باشد.") ("آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیاز ها") در این وبسایت ملاحظه نمایید: http://afghanag.ucdavis.edu/natural-resource-management/soil-topics/soil-manuals/Rep_Needs_Acess_Soil_Water_ICARDA.pdf
- ⁶ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۹۵، شکل ۳
- ⁷ ایضاً، صفحه ۱۰۳؛ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیاز ها، عبارت ۱۸
- ⁸ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۱۰۳، غیائی، سکتور خصوصی افغانستان، قسمت ۱، ۲، ۴، ۵
- ⁹ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیاز ها صفحه ۳۵
- ¹⁰ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۸۷
- ¹¹ ایضاً
- ¹² ان پی پی ۱، صفحه ۲۳
- ¹³ ۲۰۰۴ چهارچوب پالیسی استراتژیک، صفحه ۲
- ¹⁴ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۸۷ (برآورد اینکه نفوس دیهی افغانستان در سال ۲۰۱۱ ۷۷ در صد بوده که نسبت به سال ۱۹۹۹ از ۸۰ درصد کاهش یافته)؛ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیاز ها، عبارت ۱ (برآورد اینکه ۷۵ درصد نفوس افغانستان در مناطق دیهی زیست مینمایند)
- ¹⁵ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیاز ها، عبارت ۱
- ¹⁶ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۸۷
- ¹⁷ غیائی، سکتور خصوصی افغانستان، قسمت ۱، ۲، ۴، ۵
- ¹⁸ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۸۷، نیز ببینید، ان پی پی ۱، صفحه ۲۳ (برآورد اینکه زراعت قانونی، ۳۲ درصد تولید ناخالص داخلی را تشکیل میدهد).
- ¹⁹ زراعت، ارزش افزوده (فیصدی تولید ناخالص داخلی) اطلاعات حسابات ملی بانک جهانی، و او ای سی دی فایل های اطلاعات حسابات ملی، ۲۰۱۴. در این وبسایت ملاحظه نمایید: <http://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS>
- ²⁰ غیائی، سکتور خصوصی افغانستان، قسمت ۱، ۲، ۴، ۵
- ²¹ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۸۷، ("جنگ چند دهه بیشتر نظام های آبیاری و تامین آب را از بین برده، که در اقتصاد زراعتی نقش حیاتی دارند. در سالهای اخیر، به دلیل خشکسالی، این وضعیت پیچیده شده است.") ان پی پی ۱ صفحه ۳۵
- ²² ان پی پی ۱ صفحه ۳۵، غیائی، سکتور خصوصی افغانستان، قسمت ۱، ۲، ۴، ۵
- ²³ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیاز ها، عبارت ۹ (توافق بر سر اینکه قلت آب و زیربنای با کیفیت پایین، موانع اصلی فرا راه رشد اقتصادی در سکتور زراعتی اند.)

²⁴ وینست توماس و دیگران، توسعه فرامرزی منابع آب: چه چشم انداز های برای همکاری میان افغانستان، ایران و پاکستان موجود باشد؟ می ۲۰۱۶، صفحه ۵ ("توماس، توسعه فرامرزی منابع آب") در این وبسایت ملاحظه کنید:

<http://www.areu.org.af/Uploads/EditionPdfs/1607E%20Developing%20transboundary%20water%20resources.pdf>;

غیائی، سکتور خصوصی افغانستان، قسمت ۲، ۴، ۱، نیز ملاحظه کنید: آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها، عبارت ۹ ("ارتباط قوی میان مقدار بارش، طول فصل کاشت و ارتفاع") و صفحه ۵۵ ("از آنجاییکه باران در اکثر مناطق کشور که از لحاظ نقشه برداری و خاک، برای زراعت موزون است، قلیل و بسیار زیاد تغییر پذیر است، صرف چند منطقه وجود دارد که فصل های بارانی میتواند یک مبنای قابل اعتماد برای امرار معاش باشد.")

²⁵ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۸۵

²⁶ استراتیژی توسعه ملی افغانستان، مدیریت منبع آب، استراتیژی سکتور آب، فبروری ۲۰۰۸، صفحه ۱ ("۲۰۰۸، استراتیژی سکتور آب")،

در این وبسایت ملاحظه کنید: <http://moec.gov.af/Content/files/Water%20Sector%20Strategy%20-%20English.pdf>

²⁷ غیائی، سکتور خصوصی افغانستان، قسمت ۲، ۴، ۱، نیز ملاحظه کنید: اطلاعات سازمان جهانی خوراک و زراعت و بانک جهانی (درجه بندی افغانستان در رده ۱۹ هم در لیست ممالکی با کمترین باران در جهان در سال ۲۰۱۴)، در این وبسایت ملاحظه نمایید:

<http://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.PRCP.MM>.

²⁸ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۹۵، شکل ۳

²⁹ ایضاً

³⁰ ایضاً، در صفحه ۱۰۳ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها، عبارت ۱۸

³¹ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۱۰۳؛ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها، عبارت ۱۸

³² ایضاً

³³ ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۱۰۳

³⁴ ۲۰۰۸، استراتیژی سکتور آب، صفحات ۲۴-۲۵

³⁵ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها، عبارت ۱۸، باوجود فراتر بودن از محدوده این گزارش، تقلیل منابع آب زیرزمینی، نه تنها آب آبیاری بلکه موجودیت آب آشامیدنی را به تهدید مواجه میکند، خصوصاً در موقعیتی که اکثریت مردم، از آب زیرزمینی به حیث منبع اصلی و بیشتر اوقات، به حیث یگانه منبع آب آشامیدنی استفاده مینمایند. ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۱۰۳

³⁶ ایضاً ببینید، در صفحه ۱۰۳، غیائی، سکتور خصوصی افغانستان، قسمت ۲، ۴، ۱

³⁷ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها، صفحه ۱۵، ایف ای او، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۸۷ (اشاره به اینکه آبیاری، برای توسعه زراعت در افغانستان مهم است).

³⁸ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها، صفحه ۱۸. باقی ۱۵ درصد محصولات زراعتی افغانستان بارانی است. ایضاً.

³⁹ ایضاً

⁴⁰ ایضاً در صفحات ۱۵ و ۱۸

⁴¹ ایضاً در صفحه ۱۸

⁴² مشاهده ساحوی بخش حاکمیت قانون یوناما

⁴³ قانون آب، نشر شده در شماره ۹۸۰ جریده رسمی وزارت عدلیه در ۲۶ اپریل ۲۰۰۹، ماده ۲۳ (۲) و ۳۴ (۱) ("قانون آب ۲۰۰۹")؛ آی سی

ای آر دی ای ارزیابی نیازها، عبارت ۱۱؛ ۲۰۰۸ استراتیژی سکتور آب، صفحه ۱۲.

⁴⁴ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها، صفحه ۳۵، ۲۰۰۸ استراتیژی سکتور آب صفحه ۱۲.

⁴⁵ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها، صفحه ۵۲، ۲۰۰۸ استراتیژی سکتور آب صفحه ۱۲.

⁴⁶ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها، صفحه ۳۵

⁴⁷ ایضاً در صفحه ۱۵؛ شبکه آبیاری موجی از بارندگی، آبیاری موجی در افغانستان، صفحه ۱، در این وبسایت ملاحظه نمایید:

http://www.spate-irrigation.org/wordpress/wp-content/uploads/OP10_SI_Afghanistan_SF.pdf.

⁴⁸ ملاحظه نمایید، چهارچوب پالیسی استراتیژیک ۲۰۰۴، صفحه ۲ (برآورد اینکه تقریباً ۹۰ درصد آبیاری توسط ذرائع سنتی و تنها ۱۰ درصد

توسط ذرائع رسمی مانند پروژه های بزرگ آبیاری صورت میگردد).

⁴⁹ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها، صفحات ۱۵ و ۳۵؛ ۲۰۰۸ استراتیژی سکتور آب صفحه ۱۲.

⁵⁰ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها، عبارت ۱۱؛ ۲۰۰۸ استراتیژی سکتور آب صفحه ۱۲

- ⁵¹ آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیازها ، صفحه ۳۵
- ⁵² ایضاً ملاحظه کنید در عبارت ۱۱
- ⁵³ ایضاً ملاحظه کنید در صفحه ۳۵
- ⁵⁴ ایضاً ملاحظه کنید در عبارت ۹ و صفحه ۳۵ ("کارایی سیستم انتقال ۸۰ در صد از ظرفیت اصلی خود کاهش یافته است.")
- ⁵⁵ ایف ای او ، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲ ، صفحه ۹۴
- ⁵⁶ ان پی پی ۱ ، صفحه ۴۱
- ⁵⁷ ایضاً
- ⁵⁸ ایضاً.
- ⁵⁹ ملاحظه نمایید: بانک جهان ، آب زمین های زراعتی ولایت کندهار را زندگی بخشید ، ۲۰ جولای ۲۰۱۶ ، در این ویسایت ملاحظه نمایید:
<http://www.worldbank.org/en/news/feature/2016/07/20/water-brings-life-to-farmlands-in-kandahar-province>
- ⁶⁰ کابل تایمز ، بند کجکی در رشد اقتصادی افغانستان کمک می کند ، ۴ اکتوبر 2016 ، قابل دسترسی در
<http://thekabultimes.gov.af/index.php/opinions/economic/12002-kajaki-dam-helps-afghanistan%E2%80%99s-economic-growth.html>
- ⁶¹ استراتژی سکتور آب 2008 صفحه 24
- ⁶² ایضاً
- ⁶³ ایف ای او ، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲ ، صفحه 93-94 ، جدول 4 و شکل 1. همچنین نگاه کنید به ایکاردا ارزیابی نیازها ، ص. 14 (برآورد که 99 درصد از کل آب پمپ برای آبیاری مورد استفاده قرار میگیرد).
- ⁶⁴ ایف ای او ، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲ ، صفحه ۸۷ ، نیز ملاحظه کنید ، ان پی پی ۱ ، صفحه ۲۳ (برآورد اینکه زراعت قانونی ، ۳۲ درصد تولید ناخالص داخلی کشور را تشکیل میدهد).
- ⁶⁵ ۲۰۰۴ ، چهارچوب پالیسی استراتژیک ، صفحه ۲ ، نیز ملاحظه کنید ، ان پی پی ۱ ، صفحه ۲۳.
- ⁶⁶ ۲۰۰۸ چهارچوب پالیسی استراتژیک ، صفحه ۳
- ⁶⁷ ان پی پی ۱ ، صفحه ۴۱
- ⁶⁸ قانون اساسی افغانستان ، ماده ۱۴
- ⁶⁹ ایضاً
- ⁷⁰ قانون مدنی ، ماده ۲۳۴۷
- ⁷¹ ایضاً ، در ماده های ۲۳۴۶ و ۲۳۴۷
- ⁷² ایضاً ، در ماده ۲۳۴۹
- ⁷³ ایضاً ، در ماده ۲۳۵۳
- ⁷⁴ ایضاً ، در ماده ۲۳۴۸
- ⁷⁵ ایضاً ، در ماده ۲۳۵۲
- ⁷⁶ ایضاً ، در ماده ۲۳۵۰
- ⁷⁷ ایضاً ، در ماده ۲۳۵۱
- ⁷⁸ قانون آب ، ماده ۱
- ⁷⁹ ایضاً
- ⁸⁰ ایضاً ، در ماده ۲ و ۸(۱)
- ⁸¹ ایضاً ، در ماده ۶
- ⁸² ایضاً
- ⁸³ ایضاً ، در ماده ۷
- ⁸⁴ ایضاً
- ⁸⁵ ایضاً ، در ماده ۲۸
- ⁸⁶ ایضاً ، در ماده های ۲ و ۸
- ⁸⁷ ایضاً ، در ماده های ۸(۲) و (۱۰) و ماده های ۱۰ و ۱۱
- ⁸⁸ ایضاً ، در ماده ۹

⁸⁹ چهارچوب مدیریت محیطی و اجتماعی برای افغانستان، پروژه مدیریت آب در ساحه زراعتی، نومبر ۲۰۱۰، صفحه ۱۰ ("ای اس ام اف ای پروژه مدیریت آب در ساحه زراعتی") در این ویبسایت ملاحظه کنید: http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2010/11/16/000334955_20101116014820/Rendre

http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2010/11/16/000334955_20101116014820/Rendre
[PDF/E25860EA0P12031Framework1appraisal.pdf](http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2010/11/16/000334955_20101116014820/Rendre/PDF/E25860EA0P12031Framework1appraisal.pdf) نیز ملاحظه کنید: ۲۰۰۹ قانون آب، ماده ها ۴ و ۱۲ (اتخاذ رویکرد منضم

مدیریت و توسعه آب)

⁹⁰ ای اس ام اف ای پروژه مدیریت آب در ساحه زراعتی، صفحه ۱۰

⁹¹ ایضاً، در صفحات ۱۰ و ۱۱

⁹² ۲۰۰۹ قانون آب، ماده های ۱۲ تا ۱۴

⁹³ ایضاً در ماده ۱۴

⁹⁴ ایضاً در ماده ۱۷

⁹⁵ ایضاً در ماده ۱۷(۲)

⁹⁶ ایضاً در ماده های ۱۴(۸) و ۱۰(۱) و ۱۷(۲)

⁹⁷ ای اس ام اف ای پروژه مدیریت آب در ساحه زراعتی، صفحه ۱۱

⁹⁸ ۲۰۰۹ قانون آب ماده ۳(۸)

⁹⁹ ای اس ام اف ای پروژه مدیریت آب در ساحه زراعتی، صفحه ۱۱

¹⁰⁰ ایضاً

¹⁰¹ ایضاً

¹⁰² ۲۰۰۹، قانون آب، ماده ۱۹

¹⁰³ ایضاً در ماده های ۱۹(۴) و ۲۰

¹⁰⁴ ایضاً در ماده های ۳(۵) و ۲۱(۲)

¹⁰⁵ ایضاً در ماده های ۳(۶) و ۲۱(۲)

¹⁰⁶ ایضاً در ماده ۲۱

¹⁰⁷ ایضاً در ماده ۱۵(۱)

¹⁰⁸ ایضاً در ماده ۱۵(۲) و ۳(۳)

¹⁰⁹ ایضاً در ماده ۳۵(۱) و ۵(۵)

¹¹⁰ ایضاً در ماده ۳۵

¹¹¹ ایضاً در ماده ۳۴

¹¹² نگاه کنید: وینسنت توماس، روند های حل مناقشات و حقوق آب در افغانستان، قضیه حوزه دریایی فرعی سرپل، دسمبر ۲۰۱۳، صفحه

۱۱۵ ("روند های حل مناقشات و حقوق آب") در این ویبسایت ملاحظه کنید: <http://www.areu.org.af/Uploads/EditionPdfs/Water%20and%20Conflict.pdf>

<http://www.areu.org.af/Uploads/EditionPdfs/Water%20and%20Conflict.pdf>

¹¹³ ۲۰۰۹، قانون آب، ماده ۳۴(۱)

¹¹⁴ ایضاً، در ماده های ۲۰۰۹، قانون آب، ماده ۳۴(۲)

¹¹⁵ ایضاً، در ماده های ۱۶ و ۳۴(۳). در مناطقی که هیچ شورای حوزه دریایی و یا شورای حوزه دریایی فرعی ایجاد نگردیده، مسئله مناقشه روی

استفاده آب، به مقام حوزه دریایی مربوط، و در مناقشات روی شبکه های آبیاری، به اداره مدیریت آب راجع میگردد. ایضاً در ماده ۳۴(۷)

¹¹⁶ ایضاً در ماده های ۱۶ و ۳۴(۴)

¹¹⁷ ایضاً در ماده های ۱۶ و ۳۴(۶)

¹¹⁸ ایضاً نگاه کنید، به ماده ۱۶

¹¹⁹ ایضاً در ماده ۳۴(۵)

¹²⁰ ایضاً

¹²¹ ایضاً در ماده های ۱۶ و ۳۴(۵)

¹²² ایضاً

¹²³ ایضاً در ماده های ۱۶ و ۳۴(۶)

¹²⁴ ایضاً در ماده های ۱۶

- ¹²⁵ ایضاً در ماده های ۱ و ۸(ا)
- ¹²⁶ حامد خان ، رهنمای متخصص قانون اسلامی ، شبکه بین المللی ترویج حاکمیت قانون ، جولای ۲۰۱۳ ، صفحه ۸۷ ("حامد خان ، رهنمای متخصص قانون اسلامی") در این وبسایت ملاحظه کنید:
- http://inprol.org/sites/default/files/publications/2013/islamic_law_guide-july_2013_final_0.pdf.
- ¹²⁷ ایضاً در صفحه ۸۸(به استناد میلانی آندرومیکا ، مدنی ، تحلیل مقایسوی سنت ها و بینش قانون آب اسرائیل و عرب برای توافق های عصری تقسیم آب ، ژورنال پالیسی و قانون بین المللی دینور ، ۲۶ ، ۱۹۹۸ ، صفحه ۴۳۹)
- ¹²⁸ ایضاً
- ¹²⁹ ایضاً
- ¹³⁰ توماس بارفیلد ، قانون سنتی افغانستان و رابطه آن با نهاد های رسمی عدلی ، انستیتوت صلح ایالات متحده امریکا ، جون ۲۰۰۳ ، صفحه ۲۰(بارفیلد ، قانون سنتی افغانستان) ، در این وبسایت ملاحظه نمایید: <http://www.usip.org/sites/default/files/file/barfield2.pdf>.
- ¹³¹ حامد خان ، رهنمای متخصص قانون اسلامی ، صفحه ۸۸(با استناد چیبلی مالان ، جستجو برای اصول استفاده از آب: بازتابها بر شریعت و رواج در شرق میانه ، ۱۹۹۵ ، صفحات ۱۲۷ ، ۱۲۹ تا ۱۳۰)
- ¹³² ایضاً
- ¹³³ ایضاً
- ¹³⁴ ۲۰۰۹ ، قانون آب ، ماده ۱
- ¹³⁵ رساله های مولانا عبدالرحمان جامی (۱۴۱۴ - ۱۴۹۲) که برای اختصاص آب و تقسیم آب آبیاری در ولایت هرات ، رهنمایی فراهم میسازد ("تقسیمات حقوق آب")
- ¹³⁶ ایضاً
- ¹³⁷ واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان ، بازپرسی بی عدالتی در آبیاری ، نظام های آبیاری توسط کاریز در ولسوالی انجیل ولایت هرات ، ۲۰۰۹ ، صفحه ۲۰ (ای آر ای یو ، ۲۰۰۹ ، سروی آبیاری ولایت هرات) در این وبسایت ملاحظه نمایید:
- <http://www.areu.org.af/Uploads/EditionPdfs/914E-Irrigation%20Inequities-CS-print.pdf>.
- ¹³⁸ بارفیلد ، قانون سنتی افغانستان ، صفحه ۴۲
- ¹³⁹ ایضاً
- ¹⁴⁰ ایضاً
- ¹⁴¹ ایضاً
- ¹⁴² مناقشات خارجی فرامرزی میان افغانستان و کشور های همسایه نیز رخ میدهد اما فراتر از محدوده این گزارش است. برای بررسی یک گزارش تازه در مورد خاصیت بعضی از مناقشات خارجی فرامرزی ، ملاحظه نمایید ، توماس ، توسعه منابع آبی فرامرزی.
- ¹⁴³ ایف ای او ، سروی اکوا ستات ۲۰۱۲ ، صفحه ۸۷ ،
- ¹⁴⁴ بارفیلد ، قانون سنتی افغانستان ، صفحه ۲۰(با استناد خُدران ۱۹۷۸: ۳۰۹)
- ¹⁴⁵ اطلاعات ساحوی جمع آوری شده از کمپ عودت کنندگان حصارشاهی ولایت ننگرهار)
- ¹⁴⁶ فرمان شماره ۱۴۰۵ رییس جمهور ، ۱۶ می ۲۰۰۹
- ¹⁴⁷ گزارش های ساحوی بخش حاکمیت قانون یوناما ، از ولایت متعدد
- ¹⁴⁸ . ملاحظه کنید ، ایف ای او ، مدیریت آب آبیاری و نیاز های آب آبیاری ، ۱۹۸۶ ، فصل ۲ ، جدول ۳ در وبسایت زیر:
- <http://www.fao.org/docrep/s2022e/s2022e00.htm>
- ¹⁴⁹ گزارش ساحوی یوناما در مورد حاکمیت قانون از ولسوالی نجراب ولایت کاپیسا
- ¹⁵⁰ گزارش ساحوی یوناما در مورد حاکمیت قانون از ولایات متعدد
- ¹⁵¹ چنانچه در پاورقی گذشته بیان شد
- ¹⁵² گزارش ساحوی یوناما در مورد حاکمیت قانون از ولایت بغلان
- ¹⁵³ سایر مبصرین با این ارزیابی متفق اند. ملاحظه کنید: آی سی ای آر دی ای ارزیابی نیاز ها ، صفحه ۱۶ ، (مشاهده در عمل ، آب مطابق به سنت محلی و توافق میان دهاقین ، میرآب و دولت تقسیم میگردد. هر قریه ، کم از کم یک میرآب دارد که اختیار اختصاص آب به ساحات مختلف برنامه را به میرآب های مادون اش تقویض میکند.) غیائی ، سکتور خصوصی افغانستان ، فصل ۲،۶ ، شماره ۱۳۰ (در مناطق دیهی ، ملکیت ، زمین و حقوق آبیاری ، منابع معمولی مناقشه اند که توسط جرگه و یا داوری سنتی حل میگردد.)
- ¹⁵⁴ ملاحظه کنید: بارفیلد ، قانون مرسوم افغانستان ، صفحه ۲۰

- 155 ملاحظه نماید: ۲۰۰۹، قانون آب، ماده ۱۴(۵)
- 156 مصاحبه حاکمیت قانون یوناما با شورای فرعی حوزه دریایی ننگرهار
- 157 روزنامه آوتلوک افغانستان، استفاده منابع آبی افغانستان توسط کشور های همسایه، ۱۷ سپتمبر ۲۰۱۵، در این ویسایت ملاحظه نماید:
http://outlookafghanistan.net/national_detail.php?post_id=13110
- 158 نوماس، روند های حقوق و حل مناقشه آب، صفحه ۱۱۵
- 159 قانون آب، ماده، ۱۹۱۱
- 160 قانون مدنی، ماده. ۱۹۱۱
- 161 قانون آب، ماده. ۶
- 162 نوماس، روند های حقوق و حل مناقشه آب، صفحه ۱۱۵
- 163 چنانچه در پاورقی گذشته بیان شد
- 164 چنانچه در پاورقی گذشته بیان شد
- 165 چنانچه در پاورقی گذشته بیان شد
- 166 غیائی، سکتور خصوصی افغانستان، قسمت ۲,۶
- 167 چنانچه در پاورقی گذشته بیان شد
- 168 چنانچه در پاورقی گذشته بیان شد، در قسمت ۲,۶، صفحه ۱۲۹ (با استناد هر دو مطالعه)
- 169 چنانچه در پاورقی گذشته بیان شد، قسمت ۲,۶
- 170 ۲۰۰۸، استراتیژی سکتور آب
- 171 چنانچه در پاورقی گذشته بیان شد
- 172 چنانچه در پاورقی گذشته بیان شد
- 173 چنانچه در پاورقی گذشته بیان شد
- 174 نیز ملاحظه نماید: ای آر ای یو ۲۰۰۹، سروی آبیاری هرات، صفحات ۲۸-۲۹
- 175 ملاحظه نماید: ایف ای او سروی اکوا ستات ۲۰۱۲، صفحه ۸۷
- 176 قسمت ۵ (الف) بالا
- 177 چنانچه در پاورقی گذشته بیان شد
- 178 قسمت ۳ (ب)، بالا
- 179 قسمت ۵ (الف) بالا
- 180 قسمت ۳ (ب)، ۲، ج، د) بالا
- 181 قسمت ۳ (د) بالا